

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ: ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΘΕΜΑ: Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Κωνσταντίνου Α. Χριστιάνα

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1340200400555

ΜΑΘΗΜΑ: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. Δημητρόπουλος Α.

**ΑΘΗΝΑ
ΜΑΙΟΣ 2008**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	<u>Σελ.</u>
<u>1. Συντομογραφίες</u>	3
<u>2. Εισαγωγικά</u>	4
<u>3. Η ελευθερία του τύπου και η εξέλιξή της</u>	5
α) Ιστορική εξέλιξη	
β) Ετυμολογία-Έννοια τύπου	
γ) Χαρακτηριστικά στοιχεία του τύπου	
δ) Παραδείγματα τύπου	
ε) Παραδείγματα τύπου που δεν απολαμβάνουν την ελευθερία του τύπου	
<u>4. Καθιέρωση</u>	10
<u>Άρθρο 14 Συντάγματος (παρ. 1 και 2)</u>	
<u>Άρθρο 10 ΕΣΔΑ</u>	
<u>5. Συστήματα ρύθμισης της Ελευθερίας του Τύπου</u>	13
- Το προληπτικό σύστημα	
- Το κατασταλτικό σύστημα	
<u>6. Διπλή φύση του Συνταγματικού δικαιώματος της Ελευθεροτυπίας</u>	15
<u>7. Περιεχόμενο της ελευθερίας του Τύπου</u>	16
α) Γενικά	
β) Ελευθερία έκδοσης	
γ) Ελευθερία σύνταξης	
δ) Ελευθερία εκτύπωσης	
ε) Ελευθερία κυκλοφορίας	
στ) Ελευθερία άσκησης επαγγελματιών τύπου	
<u>8. Φορείς της Ελευθερίας του Τύπου</u>	23
α) Ιδιώτες	
β) Νομικά πρόσωπα	
γ) Αλλοδαποί	
<u>9. Περιορισμοί της Ελευθερίας του Τύπου</u>	25
α) Γενικοί	
- Τήρηση των νόμων του κράτους: Ειδικά η προσβολή της τιμής	
- Ελευθερία Τύπου και Προσωπικότητα	
- Προστασία δικαιοσύνης	
β) Ειδικοί	
- Βασικός μέτοχος	
<u>10. Οι κυριότεροι νόμοι που διέπουν τον τύπο</u>	37
<u>11. Ενδεικτική νομολογία</u>	38

- Παραδείγματα από νομολογία	
12. Περίληψη	48
13. Βιβλιογραφία	49

1. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

α. = άρθρο

ΑΚ = Αστικός Κώδικας

ΑΠ = Άρειος Πάγος

Βλ. = βλέπε

εδ. = εδάφιο

ΕΔΔΑ = Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕλλΔνη = Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)

ΕΣΔΑ = Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου

ΕτΚ = Εφημερίδα της Κυβερνήσεως

ΕφΑθ = Εφετείο Αθηνών

κ.ά = και άλλα

ΚΠΔ = Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

ΚΠολΔ = Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

ΜΜΕ = Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΜονΠρ = Μονομελές Πρωτοδικείο

ν. = νόμος

ΝοΒ = Νομικό Βήμα (περιοδικό)

ν.δ. = νομοθετικό διάταγμα

παρ. = παράγραφος

π.δ. = προεδρικό διάταγμα

ΠΚ = Ποινικός Κώδικας

Πλημμ. = Πλημμελειοδικείο

ΠοινΧρ = Ποινικά Χρονικά (περιοδικό)

ΠτΔ = Πρόεδρος της Δημοκρατίας

π.χ. = παραδείγματος χάριν

Σ = Σύνταγμα 1975/86/01

σελ. = σελίδα

ΣτΕ = Συμβούλιο της Επικρατείας

ΤοΣ = Το Σύνταγμα (περιοδικό)

2. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Με την παρούσα μελέτη θα επιχειρηθεί η ανάπτυξη ενός θέματος πολύ σημαντικού για κάθε δημοκρατικό και γενικότερα φιλελεύθερο κράτος, η ελευθερία του τύπου. Ο τύπος έχοντας περίοπτη θέση στην πολιτικοποίηση και κοινωνικοποίηση του ανθρώπου χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως «δημόσιο λειτούργημα», «δημόσια αποστολή», «τέταρτη εξουσία»¹.

Ο τύπος θέτει τις βάσεις για την εδραίωση της δημοκρατίας και για αυτό το Σύνταγμα τον κατοχυρώνει όχι μόνο ως ατομικό δικαίωμα αλλά και ως θεσμική εγγύηση. Ως θεσμική εγγύηση ο τύπος αποτελεί αφενός απαραίτητο στοιχείο της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων, και αφετέρου της δημοσιότητας του πολιτικού βίου, χωρίς τα οποία δε νοείται φιλελεύθερη δημοκρατία². Ως ατομικό δικαίωμα, ο τύπος αποτελεί γενεσιουργό λόγο για την ολοκλήρωση του ανθρώπου.

Προκειμένου όμως ο τύπος να εκτελεί τη διπλή αυτή αποστολή του, είναι αναμφίβολα αναγκαία η κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας αλλά και της ειδικότερης ελευθερίας της έκφρασης. Για να μην καταστούν όμως επικίνδυνα για άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως η προσωπικότητα, η τιμή, ο ιδιωτικός βίος, απαιτείται η οριοθέτησή τους που επιτυγχάνεται με την επιβολή περιορισμών γενικών, νομοθετικών και ειδικών.

Στη παρούσα μελέτη λοιπόν, επιχειρείται μια σφαιρική ανάλυση του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο ελληνικό Σύνταγμα, και συγκεκριμένα στο άρθρο 14 του Σ αλλά και στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Επίσης θα αναπτυχθούν εκτενώς και οι περιορισμοί –γενικοί και ειδικοί– του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου καθώς και τα συστήματα ρύθμισής της –προληπτικό και κατασταλτικό–. Τέλος θα αναφερθούν κάποιες αποφάσεις της νομολογίας σχετικές με τον τύπο.

1. Σαρίπολος Ν.Ν., Σύνταγματικά Δικαιώματα Γ', 1923, σελ. 107. Κατ' αυτόν ο τύπος «σήμερον αποτελεί ουχί βεβαίως υπό τήν έποψιν του συνταγματικού δικαίου, αλλά πράγματι, τήν πρώτην εξουσίαν του κράτους».
2. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η έκδοση, 2005, Εκδ.Σάκκουλα σελ.553

3. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

α) Ιστορική εξέλιξη

Ανατρέχοντας στις σελίδες της ιστορίας με σκοπό την ανεύρεση στοιχείων που θα αποδίδουν στο σύνολο τους την πορεία της ελευθερίας του τύπου, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, τίθεται ως σημείο αφετηρίας η εποχή της ανακάλυψης της τυπογραφίας, γεγονός που προξένησε τη ραγδαία μεταβολή που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια.

Όσον αφορά στην αναγνώριση της ελευθερίας του τύπου σε άλλες χώρες αυτή υπήρξε βραδεία, ανισοταχής και παλίνδρομη. Ολοκληρώθηκε πριν τριακόσια περίπου χρόνια στην Αγγλία. Αυτό γιατί κυριάρχησε η άποψη ότι το κράτος δεν καθοδηγεί την κοινή γνώμη, ούτε λογοκρίνει εκ των προτέρων τον τύπο, αλλά περιορίζεται απλώς στην εκ των υστέρων τιμώρηση δυσφημιστικών εκδηλώσεων ή αποκαλύψεων κρατικών απορρήτων³.

Εν συνεχεία, διακηρύχθηκε στο τέλος του 18^{ου} αιώνα από την αμερικανική και έπειτα από τη γαλλική επανάσταση. Έκτοτε ο τύπος υπέστη βαθιές οικονομικές, τεχνικές και ιδεολογικές μεταμορφώσεις και εξελίχθηκε σε τεράστιο βαθμό, τόσο στη δομή όσο και στη μορφή του. Σαφέστερα, ελευθερία του τύπου ιστορικά σημαίνει την ελευθερία του πολιτικού τύπου από τη λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια.

Στον ελληνικό χώρο καθ'όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας οι υπόδουλοι Έλληνες στερήθηκαν της ελευθερίας της σκέψης, της έκφρασης, της γνώμης και βεβαίως του Τύπου, χωρίς ωστόσο να συμβαίνει το ίδιο και για την τότε ανθούσα ελληνική κοινότητα του εξωτερικού, η οποία επιδόθηκε στην έκδοση βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων και έτσι αναγνωρίστηκε ως η γενέτειρα του ελληνικού ελεύθερου τύπου. Την ίδια περίοδο πολλοί φωτισμένοι άνθρωποι όπως ο Ρήγας Βελεστινλής (Φεραίος) μέσα από διάφορα έργα τους διατηρούσαν ζωντανό στις συνειδήσεις των Ελλήνων το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης και της

3. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η έκδοση, 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 557

έκφρασης. Όπως είναι το έργο «η Νέα πολιτική διοίκηση των κατοίκων της Ρούμελης, της Μ.Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας».

Στα ελληνικά Συντάγματα η ελευθερία του τύπου αρχικά διακηρύχθηκε στο άρθρο Η' του Σ του Άστρους του 1823. Το άρθρο αυτό επέτρεπε στους Έλληνες να κοινοποιούν μεταξύ άλλων και δια του τύπου τη γνώμη τους, χωρίς να αντιβαίνουν όμως στη χριστιανική θρησκεία, στις αρχές της ηθικής και αποφεύγοντας προσωπικές ύβρεις. Με το Σ της Τροιζήνας του 1827 προστέθηκε με το άρθρο 26, η απαγόρευση της λογοκρισίας

Ιδιαίτερος δεσμευτικά μέτρα για τον Τύπο, τα οποία αποσκοπούσαν στην παρεμπόδιση έκδοσης εφημερίδων, στην επιβολή αυστηρών ποινών στους δημοσιογράφους και στη γενικότερη κατάλυση της ελευθεροτυπίας, λήφθηκαν από τον Όθωνα όταν ήρθε στην Ελλάδα. Στη συνέχεια ωστόσο με το άρθρο 10 του Σ του 1844, κατοχυρώθηκε η ελευθερία της γνώμης, της έκφρασης και της σκέψης, υπό την προϋπόθεση της τήρησης των νόμων και ιδιαιτέρως κατοχυρώθηκε η Ελευθερία του Τύπου, προϋποθέτοντας την απαγόρευση των προληπτικών προς αυτήν μέτρων (λογοκρισία, παροχή χρηματικής εγγύησης).

Πληρέστερη διατύπωση της ελευθέριας του τύπου γίνεται με το άρθρο 14 του Σ του 1864 το οποίο απαγορεύει κάθε προληπτικό μέτρο, περιορίζοντας ταυτόχρονα τις περιπτώσεις κατασχέσεως εντύπων. Στο άρθρο αυτό, με την αναθεώρηση του 1911, προστέθηκε η απαγόρευση δημοσιεύσεως ειδήσεων που ανάγονται σε στρατιωτικές κινήσεις ή έργα οχυρώσεως και καθιέρωσε την αλληλέγγυη αστική ευθύνη του εκδότη εφημερίδας και του συγγραφέα, που σε δημοσίευμα του αναφέρεται στον ιδιωτικό βίο.

Με το άρθρο 16 του Σ του 1927 προστίθεται η λήψη μέτρων «προς καταπολέμηση της προσβάλλουσας τα δημόσια ήθη φιλολόγιας» και ορίζει ότι «τα αδικήματα του τύπου δεν θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω». Το Σ του 1952 (α.14) προβλέπει τη δικαστική παύση εφημερίδας, επιτρέπει την κατ' εξαίρεση κατάσχεση εντύπων και την απαγορεύση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς και την

επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων. Επίσης, ορίζει τα αδικήματα του τύπου ως αυτόφωρα.

Μετά το Σύνταγμα αυτό ακολουθεί μια περίοδος ανελευθερίας του τύπου μέχρι το 1974, για να θεσπιστεί το 1975 το ισχύον Σύνταγμα, το οποίο ουσιαστικά διατηρεί την διατύπωση του άρθρου 14 του Σ του 1952. Προσθέτει όμως, τη δυνατότητα στο νομοθέτη να ορίσει τα προσόντα ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, και προβλέπει έναν περιορισμό, τη δυνατότητα στο νομοθέτη «να προσδιορίσει ότι τα μέσα χρηματοδοτήσεως εφημερίδων και περιοδικών δέον να καθίστανται γνωστά». Έκτοτε, το αρ. 14 του Σ διατηρήθηκε και με την αναθεώρηση του 2001 εν μέρει ενισχύθηκε και τροποποιήθηκε.

Συνοπτικά ανάμεσα στους αιώνες και στις διάφορες ιστορικές περιόδους, όπου εντοπίζονται δείγματα του τρόπου αντιμετώπισης της ελευθερίας του Τύπου, κυριάρχησαν τρεις επικρατούσες θεωρίες:

- α) η ολοκληρωτική, κατά την οποία το κράτος αποφάσιζε εξ ολοκλήρου για το είδος των δημοσιευμάτων, προφανώς ώστε αυτά να μην θίγουν τα συμφέροντά του,
- β) η φιλελεύθερη, όπου δεν διακρινόταν καμία κρατική παρέμβαση, γεγονός που πιθανώς να προκαλούσε καταπάτηση άλλων δικαιωμάτων και ελευθεριών, και
- γ) η θεωρία κοινωνικής ευθύνης του τύπου σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζεται η ελευθερία του Τύπου, ο περιορισμός επομένως της κρατικής παρέμβασης, αλλά και η ευθύνη του Τύπου απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και στις συνταγματικές διατάξεις.

β) Ετυμολογία – Έννοια Τύπου

Η λέξη τύπος ετυμολογικά προήλθε από το ρήμα τύπτω, χτυπώ, πληγώνω, τυπώνω. Σημαίνει το αποτέλεσμα, το παραγόμενο από κτύπημα. Έτσι το σημάδι, η πληγή. Με την εξέλιξη όμως της ελληνικής γλώσσας η λέξη τύπος εξέλαβε και άλλες έννοιες όπως αποτύπωμα, μορφή, σχήμα, είδος, πλήγμα, τρόπος

επιβαλλόμενος από της συνήθειες (ή τα χρηστά ήθη). Τελικά, η λέξη τύπος κατέληξε να σημαίνει το σύνολο των εντύπων, κυρίως τα περιοδικά και τις εφημερίδες. (Αγγλικός όρος = Press, Γαλλικός όρος = Presse, Γερμανικός όρος = Presse, Ισπανικός όρος = Presna, Ιταλικός όρος = Stampa).

Τύπος υπό ευρεία έννοια είναι κάθε προϊόν μηχανικού ή χημικού ή φυσικοχημικού μέσου που είναι ικανό για την παραγωγή μεγάλου αριθμού ομοίων κειμένων, εικόνων, παραστάσεων ή συμβόλων, σε χαρτί, ύφασμα, μέταλλο, γυαλί, ξύλο κ.ά. Τύπος υπό στενή έννοια είναι το προϊόν της τυπογραφίας.

Κατά την παρ. 1 του άρθρου 14 του Σ, τύπος σημαίνει κάθε μορφής αποτύπωμα εκφράσεως γνώμης ή λόγου, ανεξάρτητα από τον σκοπό διαδόσεως, ενώ στην έννοια της παρ. 2 του ίδιου άρθρου περιλαμβάνονται όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση⁴.

Εύστοχος και σαφής, είναι ακόμη ο ορισμός που διατυπώθηκε με το άρθρο 1 εδ. 1 του αναγκαστικού νόμου 1092/1938 «περί τύπου», όπου «τύπος και έντυπον επί των οποίων εφαρμόζονται αι διατάξεις του νόμου τούτου, είναι παν ό,τι εκ τυπογραφίας ή οιουδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων μετά ή ανεύ σημειώσεων, ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωνογραφικών πλακών»⁵.

Στη σημερινή εποχή, πληρέστερος είναι ο ορισμός κατά τον οποίο έντυπο είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου, κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου αν έχει παραχθεί με μηχανικό ή φυσικοχημικό ή ηλεκτρονικό τρόπο για παραγωγή μεγάλου αριθμού αντιτύπων που προορίζεται για διάδοση. Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει όλα τα στάδια από την προετοιμασία του εντύπου μέχρι την ανάγνωσή του από το κοινό.

4. Καράκωστας Κ. Ιωάννης, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, 2003, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 26

5. Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α΄, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 568

γ) Χαρακτηριστικά στοιχεία του τύπου⁶

Στοιχεία που συνθέτουν τον τύπο είναι τα εξής:

(α) το προϊόν, δηλαδή το υλικό αντικείμενο ανεξάρτητα απ' την ύλη του, η οποία μπορεί να είναι χαρτί, δέρμα, πλαστικό, ξύλο, μέταλλο κτλ.

(β) η προέλευση του τύπου από μέσο μαζικής παραγωγής, το οποίο να είναι ικανό για την παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων. Τύπο, αποτελούν μόνο τα προϊόντα που προέρχονται από μέσο μαζικής παραγωγής. Επομένως τα χειρόγραφα δεν χαρακτηρίζονται έντυπα, αφού δεν χρησιμοποιείται μηχανικό μέσο για την παραγωγή τους.

(γ) να περιλαμβάνεται αντικειμενικά ή υποκειμενικά μήνυμα, του οποίου επιδιώκεται η διάδοση. Επομένως ο όρος «τύπος» περιλαμβάνει την τυπογραφία και οποιοδήποτε μηχανικό ή χημικό μέσο με το οποίο επιδιώκεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων, γραπτών κειμένων, εικόνων κ.ά., σε χαρτί, ύφασμα, μέταλλο, πλαστικό, γυαλί ή άλλη ύλη⁷.

δ) Παραδείγματα τύπου

Επομένως, τύπο και έντυπα που απολαμβάνουν την ελευθερία του τύπου αποτελούν οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα βιβλία, τα φυλλάδια, οι προκηρύξεις, οι αφίσες, τα «αυτοκόλλητα» σε παράθυρα καταστημάτων, αυτοκινήτων, οι προορισμένες για διάδοση φωτογραφίες, εικόνες, σχέδια, εμβλήματα κ.ά. Επιπλέον, στην έννοια του εντύπου υπάγονται και οι κινηματογραφικές ταινίες και βιντεοκασέτες αφού αποτελούν κινηματογραφία, αν αποτελούν έκφραση γνώμης.

6. Δημητρόπουλος Α. Γ., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Θ' Έκδοση σελ.1081 επόμενα

7. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η αναθεωρημένη έκδοση, 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 283 (από : ΑΠ 669/1985, ΝοΒ 1986, 447)

ε) Παραδείγματα τύπου που δεν απολαμβάνουν την Ελευθερία του Τύπου

Αντιθέτως, στην έννοια του τύπου και του εντύπου δεν υπάγονται τα αποτυπώματα ήχου ή κινητής εικόνας, η αποτύπωση φωνητικής ή ενόργανης μουσικής, τα έντυπα των δημόσιων υπηρεσιών ή οργανισμών ή τα έντυπα που αφορούν αποκλειστικά την οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική συνεννόηση, όπως οι τιμοκατάλογοι, κατάλογοι πωλήσεων, εκθέσεις πεπραγμένων, κοινωνικές προσκλήσεις κ.ά. Τα τελευταία όμως στο μέτρο που δημοσιευτούν ως κείμενα σε εφημερίδες και περιοδικά καλύπτονται από την ελευθερία του τύπου. Τέλος η αντιγραφή λέξεων, συνθημάτων, παραστάσεων ή συμβόλων στους τοίχους ή άλλες επιφάνειες αποτελεί εκδήλωση της γνώμης εγγράφως, αλλά όχι δια του τύπου.

4. ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ

Άρθρο 14 Συντάγματος

Παρ.1: «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους.»

Στην παρ. 1 του α. 14 του Σ διατυπώνεται ρητώς το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία αναμφίβολα αποτελεί ένα από τα κύρια θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Αυτό ήδη από το 1789, όπου το άρθρο 1 της γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη προέβλεπε ότι « Η ελεύθερη διάδοση των σκέψεων και των γνώμων είναι ένα από τα πολυτιμότερα δικαιώματα του ανθρώπου». Η σημερινή κοινωνία, χαρακτηριζόμενη από μια πολυπλοκότητα και πολυμορφία αναγκών και συμφερόντων απαιτεί την ύπαρξη της κοινής γνώμης ως μέσο αυτοελέγχου της κοινωνίας. Και ακριβώς για την ύπαρξη αυτής της κοινής γνώμης απαραίτητη είναι η ελευθερία της έκφρασης. Έτσι και η διαπίστωση ότι η «κοινωνική, ομαδοποιητική λειτουργία της έκφρασης γνώμης είναι όχι μόνο το κίνητρο του θεμελιώδους

δικαιώματος, αλλά ανήκει στο προστατευόμενο από αυτό πραγματικό»⁸.

Η παρ. 1 του α. 14 του Σ ως ακρογωνιαίος λίθος της εν γένει ελευθερίας της γνώμης και της πνευματικής κίνησης, περιλαμβάνει αφενός την ενεργητική/ατομική διάσταση της επικοινωνίας και αφετέρου την παθητική/κοινωνική διάσταση.

Κατά την ενεργητική/ατομική διάσταση της επικοινωνίας, καθένας έχει το δικαίωμα να εκφράζεται ελεύθερα, να λαμβάνει, να διαμορφώνει, να έχει και να διαδίδει γνώμες και πληροφορίες χωρίς καμία παρεμπόδιση, παρενόχληση ή δυσμενή έννομη συνέπεια. Αυτό αποτελεί τη θετική ελευθερία της έκφρασης. Η έκφραση, ο λόγος μπορεί να γίνει με όποιο τρόπο επιλέξει ο δικαιούχος προφορικός ή με έγγραφο ή με μέσα που καλύπτονται από τη γενικότερη έννοια του τύπου, όπως εφημερίδες, βιβλία κ.ά. Περαιτέρω, κατά την αρνητική ελευθερία της έκφρασης, καθένας δεν υποχρεούται να εκφράσει τις γνώμες του.

Κατά την παθητική/κοινωνική διάσταση της επικοινωνίας, η ελευθερία της έκφρασης προϋποθέτει και την παθητική πληροφόρηση του κοινού, η οποία προϋποθέτει τον πλουραλισμό των πηγών πληροφόρησης. Συνεπώς η παρ. 1 του α. 14 καθιέρώνει τη θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, που περιλαμβάνει κάθε τρόπο επηρεασμού της κοινής γνώμης, υπαρκτό σήμερα ή μελλοντικό, όπως η χρήση μέσων μαζικής ενημέρωσης, του κυβερνοχώρου κτλ. Η παθητική αυτή πλευρά του δικαιώματος θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει και ως κοινωνικό δικαίωμα καθώς απαιτείται το κράτος με θετικές ενέργειες π.χ. τακτικές ανακοινώσεις από τον τύπο, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, να ενημερώνει τους πολίτες καθημερινώς για τα γεγονότα που ασκούν επιρροή στο δημόσιο βίο της χώρας.

Η παρ. 1 του α. 14 του Σ αλληλοσυμπληρώνεται με την παρ. 1 του α. 5 Α του Σ όπου «καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση».

8. Χρυσόγονος Κ. Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η αναθεωρημένη έκδοση, 2002, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 271

Παρ.2: «Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται».

Με την παρ. 2 εδάφιο ά του α.14 του Σ καθιερώνεται η ελευθερία του τύπου ως θεσμική εγγύηση. Ο τύπος καθιερώνεται ως θεσμός απαραίτητος για τη διασφάλιση της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων, και της δημοσιότητας του πολιτικού και εν γένει δημόσιου βίου και συνεπώς, ως συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Από τη θεσμική εγγύηση της ελευθερίας του τύπου απορρέει το δικαίωμα πρόσβασης των εκπροσώπων του τύπου σε δημοσίως προσιτές συγκεντρώσεις, όπως ανοικτές πολιτικές συγκεντρώσεις, δημόσιες καλλιτεχνικές ή αθλητικές εκδηλώσεις κτλ.⁹

Ο τύπος, ως θεσμός απολαμβάνει ορισμένα ειδικά προνόμια αλλά υπόκειται και σε ορισμένους ειδικούς περιορισμούς. Στο πλαίσιο των ειδικών προνομίων που παρέχει το Σύνταγμα στην ελευθερία του τύπου, με το εδ. β΄ της παρ. 2 του α. 14 κατοχυρώνεται η απαγόρευση της λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου.

ΑΡΘΡΟ 10 ΕΣΔΑ

Παρ. 1 εδ. α΄,β΄: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων».

Στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ θεσπίζεται ρητά η ελευθερία της πληροφορίας καθώς και της διασυνοριακής ελευθερίας, της ελευθερίας δηλαδή της συλλογής πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών και αντλήσεως ύλης, καθώς και διαδόσεως και πωλήσεως του εντύπου, ανεξαρτήτως συνόρων. Η κατοχύρωση αυτή καλύπτει όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποκλείοντας την

9. Σκουρής Βασίλειος- Ιωάννου Κρατερός , Η ελευθερία της διαφήμισης, Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 11

παρέμβαση διεθνών ή εθνικών αρχών ή οργάνων, και εξασφαλίζοντας την προστασία σε υπερσυνοριακό επίπεδο¹⁰.

Έτσι, η ελευθερία της έκφρασης και συνεπώς η ελευθερία του τύπου συγκροτείται και με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, η οποία υπόκειται στο Σ αλλά υπέρκειται των νόμων, κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Σ.

5. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Το κράτος μπορεί να παρεμβαίνει ρυθμιστικά για την άσκηση της ελευθερίας του τύπου, με δύο συστήματα : το προληπτικό και το κατασταλτικό.

- Το προληπτικό σύστημα

Κατά το προληπτικό σύστημα το κράτος και ειδικά η διοίκηση μπορεί να παρεμβαίνει πριν από την άσκηση της ελευθερίας, επιτρέποντας ή απαγορεύοντας την εκδήλωση της ή παρεμβάλλοντας δυσχέρειες κατά την άσκηση της¹¹. Τέτοια προληπτικά μέτρα που κατά καιρούς έχουν εφαρμοστεί είναι:

α) Η λογοκρισία, που συνίσταται στον έλεγχο από τα όργανα της διοίκησης των χειρογράφων που πρόκειται να τυπωθούν ή των εντύπων που πρόκειται να κυκλοφορήσουν, ώστε η εκτύπωση τους να γίνεται μόνο έπειτα από προηγούμενη άδεια της αρχής. Η λογοκρισία είναι το κυριότερο και δραστικότερο μέσο και απαγορεύεται από το Σύνταγμα.

β) Η προηγούμενη άδεια της αρχής, για την έκδοση περιοδικού εντύπου. Διαφέρει από τη λογοκρισία γιατί δίνεται εφάπαξ για τη έκδοση εφημερίδας και περιοδικού.

γ) Η εγγυοδοσία που συνίσταται στην κατάθεση από τον εκδότη ορισμένου χρηματικού ποσού σαν εγγύηση που μπορεί να καταπέσει υπέρ του δημοσίου, αν με τα καταχωριζόμενα στην εφημερίδα ή το περιοδικό παραβιάζονται οι διατάξεις νόμων.

10. Καράκωστας Ι. Κ., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδ. Σάκκουλα, 2003, σελ.30

¹¹ Σύμφωνα με το α. 14Σ κάθε προληπτικό μέτρο απαγορεύεται. Ειδικότερα βλ.

Υπ' αριθμό 522/2002 απόφαση του ΜονΠρΛευκ. "Απαγόρευση λήψης ασφαλιστικών μέτρων που απαγορεύουν την κυκλοφορία δημοσιευμάτων".

δ) Η βαριά φορολογία του χάρτου, ιδίως όταν συνδυάζεται με υποχρεωτικό καθορισμό από το Κράτος της τιμής πώλησης των εντύπων σε επίπεδο που να μην επιτρέπει την κάλυψη των δαπανών έκδοσης. Αλλά ακόμη κι όταν η βαριά φορολογία δε συνδυάζεται με επιβολή χαμηλής τιμής πώλησης, δεν αποκλείεται να προκαλέσει την οικονομική κατάρρευση της εκδοτικής επιχείρησης χάρη στη μείωση του αριθμού των πωλούμενων εφημερίδων.

ε) Οι περιορισμοί στην κυκλοφορία των εντύπων, ώστε η κυκλοφορία να δυσκολεύεται ουσιαστικά με άμεση συνέπεια την παρεμπόδιση της διάδοσης των ιδεών.

στ) Η παύση περιοδικά εκδιδόμενου εντύπου, που συνίσταται στην απαγόρευση της συνέχισης της έκδοσης του είτε για ορισμένο χρόνο (προσωρινά) είτε οριστικά.

ζ) Ο καθορισμός προσόντων για τον ιδιοκτήτη ή τον εκδότη εφημερίδας ή περιοδικού αλλά και γενικότερα γι' αυτούς που ασκούν το δημοσιογραφικό επάγγελμα (π.χ. ιθαγένεια, ηλικία, εκπαίδευση κτλ).

Τα κατά το άρθρο 14Σ αναγνωριζόμενα προληπτικά μέτρα είναι τα εξής : α) Η παύση του εντύπου όπως ορίζεται στο ά. 14 παρ.6 του Σ: Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μια πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παρ.3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και σε βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει. Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη.

β) Η απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από τον καταδικασθέντα, σύμφωνα με το α. 14 παρ. 6 και μόνο σε βαριές περιπτώσεις.

γ) Η θέσπιση προσόντων και όρων για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, στο α. 14 παρ. 8, όπου νόμος θα ορίσει τα προσόντα.

- Το κατασταλτικό σύστημα

Κατά το κατασταλτικό σύστημα, το κράτος επεμβαίνει μετά την άσκηση της ελευθερίας του τύπου με σκοπό την επιβολή κυρώσεων για τις τυχόν καταχρήσεις ή παραβάσεις. Το α. 14 παρ. 3 εδ. α του Συντάγματος απαγορεύει γενικά την κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε μετά από αυτή. Πέρα όμως από την γενικότερη απαγόρευση, το Σύνταγμα κατ'εξάιρεση επιτρέπει με το άρθρο 14 παρ.3 εδ. β Σ την κατάσχεση του εντύπου μετά την κυκλοφορία με εντολή του εισαγγελέως.¹²

6. ΔΙΠΛΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ

Η ελευθεροτυπία έχει περιεχόμενο ευρύτερο από το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης. Η ελευθεροτυπία καλύπτει όχι μόνο γνώμες αλλά και ειδήσεις και ανακοινώσεις. Δεν είναι δυνατόν δηλαδή να θεωρηθεί ως υποκατηγορία του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης. Το αντίθετο θα είχε ως επακόλουθο την διακινδύνευση της οικονομικής, εσωτερικής ελευθερίας του τύπου. Η ελευθερία εκφράσεως του συντάκτη κατοχυρώνεται από το άρθρο 14 παρ. 1 του Σ ως ελευθερία εκφράσεως του στοχασμού δια του τύπου.

Επομένως ο συνταγματικός νομοθέτης με την παρ.2 ήθελε να προστατεύσει τον τύπο ως οργάνωση, αναγκαία για τη διαδικασία που εκτείνεται από τη συλλογή μέχρι την αναγγελία των ειδήσεων, αλλά και ως χώρο δημοσιεύσεως απόψεων. Η προστασία του τύπου ως θεσμού προκύπτει από τη διατύπωση του Σ «Ο τύπος είναι ελεύθερος». Η προστασία του τύπου ως θεσμού κατοχυρώνεται με την τήρηση των πραγματικών και καθαρών νομικών μέτρων στην ανάπτυξη της τυπικής ελευθεροτυπίας. Το σύστημα των μέτρων που λαμβάνονται για την εξασφάλιση της τυπικής ελευθεροτυπίας εξασφαλίζουν και του τύπο ως θεσμό.

¹² .Εκτενής αναφορά στις περιπτώσεις που επιτρέπεται η κατάσχεση, πιο κάτω.

Το συνταγματικό δικαίωμα αποτελεί αυτοσκοπό σε αντίθεση προς την εγγύηση του θεσμού, η οποία υπάρχει ανεξαρτήτως προσώπων και αναφέρεται σε ορισμένους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει αυτός. Συνεπώς η θεμελιώδης συνταγματική εγγύηση του τύπου ως θεσμού αναφέρεται σε ορισμένους σκοπούς και παρέχεται χάρη μιας αναγνωρισμένης λειτουργίας που συνίσταται αφ' ενός στην ελεύθερη ανταλλαγή γνώμων και αφ'ετέρου στη διαμόρφωση και διατήρηση της δημοσιότητας της πολιτικής ζωής.

7. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

α) Γενικά

Η ελευθερία του τύπου ορίζεται συνήθως ως η ελευθερία της έκφρασης μέσω του τύπου. Η εν λόγω ελευθερία περιλαμβάνει ακόμη την ελευθερία της πληροφόρησης μέσω του τύπου για κάθε πολιτικό και κοινωνικό εν γένει ζήτημα, το δικαίωμα ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεων τύπου, τη δυνατότητα άσκησης κάθε συναφούς με τον τύπο επαγγέλματος, καθώς και το δικαίωμα καθενός να εκδίδει, να τυπώνει και να κυκλοφορεί έντυπα κάθε είδους. Επομένως, η ελευθερία του τύπου, που προστατεύεται με το άρθρο 14 του Σ, καταλαμβάνει όλα τα στάδια από την προετοιμασία της έκδοσης του εντύπου έως και την ανάγνωση του από το κοινό.

Η έκδοση εφημερίδων ή άλλων εντύπων μπορεί να γίνει από τον καθένα, χωρίς περιορισμούς ως προς την εθνικότητα του, ως το αν πρόκειται για φυσικό ή νομικό πρόσωπο, για ανήλικο (μαθητικές εφημερίδες κτλ). Τούτο προκύπτει όχι μόνο από την απόλυτη διατύπωση του εδ. α της παρ. 2 του άρθρου 14 σε συνδυασμό με την αναφορά στον καθένα της παρ. 1 του ιδίου άρθρου, αλλά και από την παράλειψη στον ισχύον Σύνταγμα της ρήτρας του άρθρου 14 παρ. 5 Συντ. 1952 («η έκδοσις εφημερίδων επιτρέπεται μόνον εις πολίτας Έλληνας μη εστερισμένους των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων»).

β) Ελευθερία έκδοσης

Καταρχάς, η ελευθερία του τύπου συνεπάγεται την ελευθερία εκδόσεως του εντύπου. Η τελευταία σημαίνει την ελευθερία κάθε ατόμου και κάθε ομάδας ατόμων να εκδίδουν οποιοδήποτε έντυπο χωρίς χρονικούς περιορισμούς. Επομένως απαγορεύεται η θέσπιση προσόντων ή προϋποθέσεων, προσωπικών ή πραγματικών, ηθικών ή υλικών για την έκδοση εντύπου¹³.

Επίσης για την έκδοση εντύπου απαγορεύεται η καθιέρωση άδειας διοικητικής, δικαστικής ή νομοθετικής, ή εγγυοδοσίας¹⁴. Κάτι τέτοιο θα ήταν αντισυνταγματικό, αφού αντίκειται στην παρ. 2 του α. 14 του Σ που απαγορεύει τη λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο. Δεν απαγορεύεται όμως η θέσπιση υποχρεώσεως αναγγελίας εκδόσεως του εντύπου για στατιστικούς λόγους. Ακόμη το Σύνταγμα στην παρ. 9 του α.14 επιτρέπει ρητά τη νομοθετική πρόβλεψη γνωστοποιήσεως των μέσων χρηματοδότησεως εφημερίδων και περιοδικών.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την έκδοση εντύπου, συνταγματικώς προβλεπόμενη είναι η ύπαρξη φυσικών προσώπων, αστικώς και ποινικώς υπεύθυνων για κάθε εφημερίδα ή περιοδικό, των οποίων η μόνιμη διαμονή βρίσκεται στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, και δεν έχουν λόγους άρσεως του αξιοποίνου ή παρακωλύσεως της ποινικής διώξεως.

Επίσης, η ελευθερία εκδόσεως συνεπάγεται την ελευθερία ιδρύσεως και διευθύνσεως επιχειρήσεως τύπου, από όλα τα άτομα και ομάδες, τηρώντας όμως εκτός από τις γενικές αρχές του δικαιού, τις διατάξεις που αφορούν στον ανταγωνισμό μεταξύ εργοδότη και εργαζομένων. Στο σημείο αυτό, ελεύθερος παραμένει μόνο ο ιδιωτικός τύπος καθώς τα έντυπα που εκδίδονται από φορείς δημόσιας εξουσίας δεν υπάγονται στον τύπο του άρθρου 14 του Σ. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει για τα

13. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Έκδοση, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 571

14. Άρθρο 10 παρ. 3 του Σ 1844 : « οι υπεύθυνοι συντάκται, εκδότες και τυπογράφοι εφημερίδων δεν υποχρεούνται εις ουδεμίαν χρηματικήν προκαταβολήν λόγω εγγυήσεως». Ακόμη: Δαγτόγλου Π.Δ., Τύπος και Σύνταγμα, σελ. 55 επ. Αντιθέτως η ίδρυση και λειτουργία ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού υπόκειται τόσο σε άδεια όσο και σε εγγυοδοσία.

πολιτικά κόμματα, των οποίων τα έντυπα υπάγονται στον τύπο. Η ελευθερία ιδρύσεως και διευθύνσεως επιχειρήσεως τύπου περιλαμβάνει το δικαίωμα επεκτάσεως και συγχωνεύσεως των επιχειρήσεων.

Περαιτέρω, κάθε ειδικός περιορισμός που αφορά την έκδοση εντύπου είναι αντισυνταγματικός, καθώς και κάθε περιορισμός εκδόσεως παραρτημάτων και ιδιαίτερων εκδόσεων. Έτσι ο τύπος απολαμβάνει και την ελευθερία καθορισμού είδους, τόπου και χρόνου εκδόσεως του τύπου. Επίσης απολαμβάνει την ελευθερία επιλογής του τίτλου του εντύπου καθώς και του συντακτικού προσωπικού που θα στελεχώσει την επιχείρηση, αφού κρίνεται αντισυνταγματικός κάθε καθορισμός τόσο των προϋποθέσεων όσο και των προσόντων ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

γ) Ελευθερία σύνταξης

Η ελευθερία συντάξεως περιλαμβάνει κατ' αρχήν το δικαίωμα συγκεντρώσεως και επεξεργασίας της υπό δημοσίευση ύλης¹⁵. Το άρθρο 14 του Σ, κατ' αρχήν δεν εισάγει αξίωση του τύπου προς παροχή πληροφοριών από τις δημόσιες υπηρεσίες, πράγμα το οποίο μπορεί να εισαγάγει ο νομοθέτης. Αλλά δικαίωμα των εκπροσώπων του τύπου αποτελεί σύμφωνα με το α. 10 του Σ, που κατοχυρώνει το δικαίωμα του «αναφέρεσθαι», η υποχρέωση της αρχής να απαντά σε κάθε αίτηση παροχής πληροφοριών και χορηγήσεως εγγράφων. Αυτό ισχύει και για το δικαίωμα γνώσεως των διοικητικών εγγράφων. Πηγή πληροφοριών για τον δημοσιογράφο μπορεί να είναι το ίδιο το κράτος. Σύμφωνα με το α. 16 του νόμου 1599/1986, το κράτος οφείλει να παράσχει στους πολίτες πληροφορίες για κάθε θέμα πλην αυτών που εξαιρούνται από το νόμο, όπως όταν η πληροφορία αφορά τρίτο πρόσωπο και δεν μπορεί να χορηγηθεί παρά μόνο με τη δική του συναίνεση¹⁶.

Από την ελευθερία συγκεντρώσεως της ύλης συνάγεται το ανεπίτρεπτο οποιασδήποτε διακρίσεως μεταξύ των

15. Καράκωστας Ι.Κ., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδ. Σάκκουλα. 2003, σελ 39

16. Άρθρο 16 του νόμου 1599/1986 για τις σχέσεις «κράτους-πολίτη» κτλ.

εφημερίδων¹⁷ όπως π.χ. της απαγόρευσης σε ορισμένους μόνο δημοσιογράφους να συμμετέχουν σε συνέντευξη τύπου που παραχωρεί υπουργός ή ο εκπρόσωπος τύπου της κυβέρνησης. Ακόμη, οι εκπρόσωποι του τύπου έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις δημόσιες προσιτές ιδιωτικές συγκεντρώσεις όπως οι δημόσιες, δικαστικές ή κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις, οι ανοικτές συναθροίσεις κτλ. Εξαιρούνται οι ιδιωτικές ή μη δημόσια προσιτές κρατικές συγκεντρώσεις. Περαιτέρω, στα επαγγελματικά καθήκοντα των δημοσιογράφων, ανήκει και η τήρηση εχεμύθειας για τις πηγές τους, όπως και η υποχρέωση κατάθεσής τους, ως μάρτυρες για όσα περιήλθαν σε γνώση τους από την άσκηση του επαγγέλματός τους.

Ακόμη, από την ελευθερία συγκεντρώσεως της ύλης προκύπτει η απαγόρευση της κρατικής μονοπωλήσεως των ειδήσεων, αφού υπάρχει ελευθερία χρησιμοποίησεως οποιωνδήποτε νόμιμων μέσων και εγκαταστάσεων υποδοχής και μετάδοσης ειδήσεων, και η ελευθερία χρησιμοποίησεως ημεδαπού ή αλλοδαπού πρακτορείου ειδήσεων ή η αποστολή ανταποκριτών τόσο στην ημεδαπή όσο και στην αλλοδαπή. Εδώ ανήκει επίσης η ελευθερία προμήθειας, εγκαταστάσεως και λειτουργίας τηλεφωνικών, τηλεγραφικών και ραδιοτηλεοπτικών συσκευών και των αναγκαίων κεραιών, καθώς και του διαδικτύου προς συγκέντρωση ύλης από το εσωτερικό και το εξωτερικό.

Καίριο σημείο της ελευθερίας του τύπου, που εμπεριέχεται στην ελευθερία σύνταξης, αποτελεί η ελευθερία κατευθύνσεως του περιεχομένου του εντύπου. Η επιλογή και παρουσίαση της ύλης είναι απολύτως ελεύθερη από το Σύνταγμα και κρίνεται αντισυνταγματική κάθε απαγόρευση ή επιβολή άμεσα ή έμμεσα, πλήρως ή εν μέρει της εκτύπωσης ορισμένης ύλης. Εξαιρούνται κάποιες δημοσιεύσεις που απαγορεύονται σύμφωνα με την παρ. 3 του α. 14 του Σ, και δικαιολογούν την μετά την κυκλοφορία κατάσχεση του εντύπου.

17. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Έκδοση, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 578

Με την ελευθερία παρουσιάσεως του εντύπου δε συμβιβάζονται διατάξεις που απαγορεύουν ή επιβάλλουν ορισμένη γλώσσα ή γλωσσικό τύπο ή διάταξη της ύλης. Με το περιεχόμενο του εντύπου συνδέεται και η ελευθερία δημοσιεύσεως αγγελιών και διαφημίσεων, καθώς η διαφήμιση είναι στοιχείο της ανεξαρτησίας του τύπου. Κάθε απαγόρευση ή κρατική μονοπώληση ή καθορισμός της γλώσσας ή μορφής των διαφημίσεων θα ήταν αντισυνταγματική. Η διαφήμιση όμως υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς κυρίως για την μη παραπλάνηση του αναγνώστη, με την επιταγή κυρίως του φανερού χωρισμού των διαφημίσεων.

δ) Ελευθερία εκτύπωσης

Η ελευθερία εκτύπωσης συμπεριλαμβάνει τις εξής επιμέρους ελευθερίες: την ελευθερία επιλογής σχήματος, επιφάνειας εκδόσεως και αριθμού αντιτύπων του εντύπου, καθώς και την ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτυπώσεως. Η τελευταία αυτή ελευθερία περιλαμβάνει την εφαρμογή οποιασδήποτε μεθόδου εκτυπώσεως του εντύπου, προσλήψεως του κατάλληλου προσωπικού και εγκαταστάσεως των αναγκαίων μηχανημάτων.

Η ελευθερία εκτύπωσης όμως προϋποθέτει την ελεύθερη ίδρυση τυπογραφείων και την ελεύθερη άσκηση του επαγγέλματος του τυπογράφου. Δεν συμβιβάζεται δηλαδή με το «κλειστό» επάγγελμα των τυπογράφων, και μπορεί να θεωρηθεί αντισυνταγματική η δημιουργία κλειστού επαγγέλματος τυπογράφων, επειδή μπορεί να απολήξει στην έμμεση παρεμπόδιση της έκδοσης εντύπων χάρις στην έλλειψη αρκετού αριθμού τυπογράφων¹⁸. Αντιθέτως, δεν θεωρείται αντισυνταγματική η εξάρτηση της ίδρυσης τυπογραφείου από τη συνδρομή ορισμένων συνθηκών υγιεινής για την προστασία των εργαζομένων, και η θέσπιση γενικών προσόντων για την άσκηση του επαγγέλματος του τυπογράφου όπως είναι η συμπλήρωση ελάχιστου ορίου ηλικίας επειδή το επάγγελμα είναι ανθυγιεινό.

18. Γεωργακόπουλος Κ., *Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου*, Εκδ. Σάκουλα, 2001, σελ. 542

ε) Ελευθερία κυκλοφορίας

Η ελευθερία κυκλοφορίας των εντύπων είναι απαραίτητη για την διάδοση των ιδεών, γνωμών και στοχασμών που εμπεριέχονται σ' αυτά. Χωρίς αυτήν η ελευθερία του τύπου στερείται πρακτικού περιεχομένου, αφού τα έντυπα τυπώνονται για να «κυκλοφορήσουν».

Αρχικά, η ελευθερία κυκλοφορίας περιλαμβάνει την ελευθερία διανομής και πώλησης των εντύπων και την ελευθερία αποστολής με οποιονδήποτε τρόπο, από τον τόπο παραγωγής στον τόπο πώλησεως. Αυτό επιτυγχάνεται είτε με ίδια μέσα, είτε ταχυδρομικά ή με άλλες μεταφορικές επιχειρήσεις, είτε με ειδικά πρακτορεία τύπου. Το ταχυδρομείο ως δημόσιος οργανισμός δεν μπορεί να εμποδίσει αυτοβούλως την κυκλοφορία εντύπων. Όσον αφορά τα πρακτορεία τύπου, η ίδρυση και λειτουργία τους είναι ελεύθερη και δεν επιτρέπεται να επιβληθούν υποχρεώσεις ή περιορισμοί σ' αυτά. Αλλά, είναι συνταγματικά απαράδεκτη τυχόν υποχρέωση του τύπου να χρησιμοποιεί τα πρακτορεία τύπου.

Επιπλέον, η ελευθερία κυκλοφορίας περιέχει την ελευθερία διανομής στους αναγνώστες με ή χωρίς τη μεσολάβηση πρακτορείων διανομής τύπου, και την ελευθερία πώλησεως σε όλους με οποιονδήποτε τρόπο, σε οποιονδήποτε δημόσιο τόπο και οποιονδήποτε χρόνο¹⁹. Το τελευταίο αυτό ορίζεται, από πολύ παλιά με το νόμο 5060/1931 που αναφέρει πως «η πώληση και διανομή χειρογράφων ή εντύπων εις τας οδούς και δημόσιους τόπους είναι ελευθέρα», αλλά και στο τωρινό άρθρο 14 του Σ.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει επίσης την ελευθερία επιλογής πωλητών και μεθόδων πώλησεως, όπως η εγγραφή συνδρομητών, με υπαίθριους ή πλανόδιους πωλήτες ή με αυτόματα μηχανήματα. Περαιτέρω ως προς την πώληση, ο κρατικός καθορισμός της τιμής πώλησεως των εφημερίδων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος έκδοσης και δεν επιδέχεται νομοθετική παρέμβαση, η οποία θα αναιρούσε στην

19. Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Έκδοση, 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 592

πραγματικότητα το δικαίωμα²⁰. Έτσι, το Συμβούλιο της Επικρατείας, κηρύσσει αντισυνταγματικές αντίθετες νομοθετικές διατάξεις και τονίζει πως οι μεν εκδότες έχουν ατομικό δικαίωμα να καθορίζουν ελεύθερα την τιμή πώλησης των εφημερίδων, και οι δε πολίτες έχουν ατομικό δικαίωμα να επιλέγουν για την πληροφόρησή τους την εφημερίδα της αρεσκείας τους, κατά συνεκτίμηση και του παράγοντα της τιμής.

Αντισυνταγματική κρίνεται και κάθε νομοθετική διάταξη που απαγορεύει την έκδοση και κυκλοφορία εφημερίδων που διατίθενται δωρεάν ή απαγορεύει τη διάθεση εφημερίδων που χρηματοδοτούνται από τα εισοδήματα των διαφημίσεων και αγγελιών που δημοσιεύουν.

Η κυκλοφορία του εντύπου μπορεί να γίνει και με τοιχοκόλληση ή έκθεση του εντύπου σε δημόσιο μέρος ή σε δημόσια συνάθροιση ή σε μέρος προσιτό στο κοινό τηρώντας τα όρια της γενικής νομοθεσίας. Επίσης από την ελευθερία πωλήσεως προκύπτει και η ελευθερία διαφημίσεως του τύπου.

στ) Ελευθερία άσκησης επαγγελματιών τύπου

Με την ελευθερία του τύπου συνδέεται άμεσα η ελευθερία ασκήσεως επαγγελματιών τύπου, γιατί χωρίς αυτήν η ελευθερία του τύπου θα ήταν κενή περιεχομένου. Στην ελευθερία αυτή αντίκεινται διατάξεις που θεσπίζουν διοικητικές άδειες επαγγέλματος δημοσιογραφικού, ειδικά αν χορηγούνται με βάση κριτήρια σκοπιμότητας, καθώς επίσης και διατάξεις που εγκαθιδρύουν «κλειστό επάγγελμα». Που επιβάλλουν δηλαδή ή επιτρέπουν την απασχόληση σε ορισμένο επάγγελμα μόνο των μελών ενός σωματείου και την απόλυση όλων όσων δεν είναι ή παύουν να είναι μέλη του σωματείου αυτού.

Με την ελευθερία αυτή, δεν συμβιβάζεται επίσης η θέσπιση αναγκαστικής συμμετοχής των επαγγελματιών, σε επαγγελματικές οργανώσεις εκτός αν η επιβολή έγινε από ιδιαίτερο γενικό συμφέρον. Δραστικό περιορισμό των εκδοτικών και δημοσιογραφικών επαγγελματιών εισάγουν οι

20. Παραράς Π., Σύνταγμα 1975 – Corpus I, άρθρα 1-50, Εκδ. Σάκκουλα, 1982, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 217

παρ. 6 και 8 του α. 14 του Σ. (οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόστηκαν). Συγκεκριμένα η παρ.6 του άρθρου αυτού αναφέρει ότι «Το δικαστήριο ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μια πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παρ.3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και σε βαριές περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε όπως νόμος ορίζει. Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη».

Ακόμη, από την ελευθερία ασκήσεως επαγγελμάτων τύπου προκύπτει η απογόρευση κρατικής κηδεμονεύσεως οποιασδήποτε οργανώσεως τύπου, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν αντίθετο στον πυρήνα της ελευθεροτυπίας ως απαλλαγής του τύπου από κάθε ανάμιξη του κράτους.

8. Φορείς της Ελευθερίας του Τύπου

α) Ιδιώτες

Φορείς του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου ή αλλιώς υποκείμενα είναι μόνο ιδιώτες είτε επιδιώκουν κέρδος είτε όχι, αποκλείοντας έτσι το κράτος και τους φορείς δημόσιας εξουσίας αφού ελευθερία του τύπου δεν είναι δικαίωμα του κράτους, αλλά δικαίωμα έναντι του κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας. Η άσκηση της δημοκρατικής λειτουργίας του τύπου προϋποθέτει μάλιστα ιδιωτικό κι όχι κρατικό τύπο. Αυτό, δεν απαγορεύει την έκδοση εντύπων από την κυβέρνηση ή τους δημόσιους οργανισμούς, αλλά δεν αποτελεί άσκηση της προστατευόμενης από το άρθρο 14 ελευθερίας του τύπου.

Συγκεκριμένα, φορείς της ελευθερίας του τύπου είναι όλοι όσοι ασκούν κατ' επάγγελμα ή ευκαιριακώς οποιαδήποτε δραστηριότητα ή έργο σχετιζόμενο ή συναρτώμενο με τον τύπο²¹ (π.χ. εκδότες, ιδιοκτήτες, αρχισυντάκτες, διευθυντές, ανταποκριτές, συνεργάτες, τυπογράφοι, εφημεριδοπώλες,

21. Καράκωστας Ι. Κ., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, 2003, σελ. 27

επαγγελματίες, εθελοντές ή ερασιτέχνες), όπως επίσης και οι αγοραστές και αναγνώστες των εντύπων, συμπεριλαμβανομένων και των ανήλικων. Οι τελευταίοι προστατεύονται μόνο έναντι του κράτους και όχι των γονέων τους οι οποίοι μπορούν να απαγορεύσουν την ανάγνωση κάποιου εντύπου.

β) Νομικά πρόσωπα

Φορείς της ελευθερίας του τύπου, αποτελούν και τα νομικά πρόσωπα στο πλαίσιο που ασκούν δραστηριότητα σχετιζόμενη με τον τύπο. Παλαιότερα υποστηριζόταν βάσει των παλαιότερων συνταγματικών διατάξεων που όριζαν ως προϋπόθεση έκδοσης εφημερίδας την ελληνική ιθαγένεια και την μη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων, ότι ο εκδότης εφημερίδας όφειλε να είναι φυσικό πρόσωπο. Τέτοια διάταξη δεν επαναλαμβάνεται στο ισχύον Σύνταγμα.

Συγκεκριμένα τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) αν με την έκφραση της συλλογικής γνώμης προωθούνται οι σκοποί τους, και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, ιδίως τα πολιτικά κόμματα μπορούν να είναι φορείς της ελευθερίας του τύπου. Ακόμη, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ) μπορούν να είναι φόρεις, υπό προϋποθέσεις. Ωστόσο για να μην αποφεύγεται ανάληψη της ποινικής ή αστικής ευθύνης, ο νόμος μπορεί να ορίζει ότι, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του ιδιοκτήτη του εντύπου ως νομικού προσώπου, πρέπει να ορίζονται ως αστικώς και ποινικώς υπεύθυνοι του εντύπου φυσικά πρόσωπα με μόνιμη διαμονή στην Ελλάδα²².

22. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Έκδοση, 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 604. < Είναι επομένως σύμφωνη με το Σύνταγμα η νομοθετική διάταξη σύμφωνα με την οποία ο ιδιοκτήτης πάσης εφημερίδος ή περιοδικού υποχρεούται να ορίζει εκδότη και διευθυντή φυσικά πρόσωπα έχοντα τη μόνιμη κατοικία και διαμονή των εν Ελλάδι και μη καλυπτόμενα οπωσδήποτε από ασυλίας, ετεροδικίας, ή άλλου λόγου αίροντος το αξιόποινο ή παρακωλύοντος την ποινικήν τούτων δίωξη>, Άρθρο παρ.3 ν.1178/1981 < Περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων διατάξεων>.

γ) Αλλοδαποί

Όπως καθίσταται σαφές στην παρ. 1 του α. 14 του Σ, φορείς της ελευθερίας του τύπου χωρίς διάκριση από τους Έλληνες αποτελούν και οι αλλοδαποί. Αντίθετη πρόβλεψη θα ερχόταν σε σύγκρουση με το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, που απαγορεύει κάθε διάκριση σε βάρος των υπηκόων των άλλων κρατών-μελών, λόγω της ιθαγένειάς τους. Επομένως, οι αλλοδαποί απολαμβάνουν αδιακρίτως τα προνόμια της ελευθερίας του τύπου, όπως οι Έλληνες με τον περιορισμό ότι ο αστικώς και ποινικώς υπεύθυνος πρέπει να διαμένει μόνιμα στην Ελλάδα²³.

9. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η θεσμοθέτηση και οριοθέτηση περιορισμών της ελευθερίας του τύπου δικαιολογείται από την ανάγκη προστασίας άλλων εννόμων αγαθών που επίσης κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα. Στο πλαίσιο λοιπόν του άρθρου 14 του Σ επιτρέπονται γενικοί και ειδικοί περιορισμοί του τύπου, στο μέτρο όμως προστασίας των εννόμων αυτών αγαθών, χωρίς να θίγεται ο πυρήνας της προστασίας του τύπου. Οι περιορισμοί αυτοί ισχύουν μόνο για την παραγωγή και διάδοση, και όχι για την προμήθεια και ανάγνωση του εντύπου, και πρέπει πάντοτε να στηρίζονται και να περιέχονται στο Σύνταγμα. Το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ μπορεί να διευρύνει κι όχι να συστέλλει την συνταγματική προστασία του τύπου.

α) Γενικοί

-Τήρηση των νόμων του κράτους : Ειδικά η προσβολή της τιμής

Γενικοί περιορισμοί είναι εκείνοι στους οποίους υπάγεται κάθε έκφραση και διάδοση γνώμης ή πληροφορίας με οποιονδήποτε τρόπο. Με την παρ.1 του α. 14 του Σ εισάγεται

23. Άρθρο μόνο παρ. 3 του νόμου 1178/1981 «περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων τινών διατάξεων».

μια γενική επιφύλαξη νόμου, η υπαγωγή της ελευθερίας του τύπου στους γενικούς νομικούς κανόνες συμβιώσεως, δηλαδή των γενικών νόμων του κράτους.

Νόμους του κράτους κατά το α. 14 παρ.1 του Σ, και γενικά το Σύνταγμα, αποτελούν οι τυπικοί νόμοι, οι οποίοι ψηφίζονται από τη Βούλη και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ακόμη «νόμοι του κράτους» είναι μόνο οι προσωπικά και αντικειμενικά γενικοί νόμοι, οι οποίοι δεν στρέφονται κατά ορισμένου προσώπου ή γνώμης, αλλά αντιθέτως προστατεύουν ένα έννομο αγαθό εν γένει, ανεξάρτητα από ορισμένο πρόσωπο ή γνώμη.

Οι περιορισμοί που τίθενται από τους γενικούς νόμους του κράτους με βάση την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να εφαρμόζονται, στη συγκεκριμένη περίπτωση μόνο εφόσον, καθόσον και στο μέτρο που είναι αναγκαίοι και πρόσφοροι σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία του συγκρουόμενου με την ελευθερία εννόμου αγαθού, και μη δυσανάλογα επαχθείς σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα²⁴.

Επίσης, νόμοι του κράτους που υποχρεούνται κατά το άρθρο 14 να τηρεί ο τύπος είναι και «οι συνάδοντες προς το Σύνταγμα», οι οποίοι μπορούν να αξιώσουν το σεβασμό των Ελλήνων και να χορηγήσουν εξουσίες στη διοίκηση. Στους νόμους του κράτους δεν υπάγονται οι τιθέμενοι «κατά κατάλυσιν του Συντάγματος».

Γενικά, οι γενικοί περιορισμοί που τίθενται με τους νόμους του κράτους δεν μπορούν να προσβάλλουν τον απαραβίαστο πυρήνα της ελευθερίας του τύπου.

Ειδικά η τιμή είναι το κατεξοχήν προσβαλλόμενο αγαθό από τον τύπο που πραγματώνεται μέσω της δημοσιεύσεως, δηλαδή της χρησιμοποιήσεως από τον τύπο προσβλητικών πληροφοριών και κρίσεων²⁵. Οι κρίσεις αυτές μπορεί να είναι μειωτικές ή να αφορούν πραγματικά γεγονότα γύρω από την

24. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Έκδοση, 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 611,612

25. Καρακώστας Ι.Κ., Προσωπικότητα και Τύπος, Εκδ. Σάκκουλα, 2000, σελ.68

προσωπική, επαγγελματική ή κοινωνική ζωή ενός ατόμου. Με την ελευθερία του τύπου προσβαλλόμενο αγαθό είναι η εξωτερική τιμή του ανθρώπου, δηλαδή η υπόληψη, η κοινωνική καταξίωση του ανθρώπου, η αναγνώρισή του, η καλή του φήμη ή το όνομά του.

Στο μέτρο που η έκφραση αξιολογικών κρίσεων δεν υπερβαίνει το πεδίο των αληθών πραγματικών περιστατικών δεν γίνεται λόγος για προσβολή της τιμής. Αντιθέτως αν οι κρίσεις αυτές εκφράζουν περιφρόνηση ή θίγουν την προσωπικότητα αντιβαίνοντας στα χρηστά ήθη ή δημιουργούν ψευδείς εντυπώσεις τότε γίνεται λόγος για προσβολή της υπόληψης του ανθρώπου. Επιπλέον οι δυσμενείς κρίσεις εκ μέρους του συντάκτη δημοσιεύματος πρέπει να συνάδουν μόνο προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, καθώς περαιτέρω κατάχρηση μπορεί να επιφέρει προσβολή της τιμής. Έτσι η κριτική πρέπει να είναι αντικειμενική και να μην γίνεται σε υπερβολικά οξύ τόνο.

Ειδικότερα για τα εγκλήματα κατά της τιμής σημαντικό ζήτημα εισάγει το άρθρο 367 του Ποινικού Κώδικα, που αφορά το κατά πόσο η έκφραση δυσμενούς κριτικής συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σε θέμα για το οποίο υπάρχει δικαιολογημένο συμφέρον. Η παρ. 1 του άρθρου αυτού καταλαμβάνει την εκ μέρους του τύπου επίκριση πράξεων που ενδιαφέρουν το κοινό και την δράση προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα. Η εκ μέρους του τύπου άσκηση πολιτικής κριτικής ή αποκάλυψη γεγονότων γίνεται λόγω της ιδιότητας του τύπου ως συστατικού στοιχείου της δημοκρατίας, «εκ δικαιολογημένου ενδιαφέροντος» και επομένως δεν συνιστά κατά κανόνα εξύβριση ή δυσφήμιση. Αλλά η κριτική του τύπου θίγει το δημόσιο συμφέρον όταν αφορά το δημόσιο βίο, ή τον ιδιωτικό βίο όταν αυτός σχετίζεται άμεσα με το δημόσιο βίο.

Επειδή όμως ο ελεύθερος τύπος είναι συστατικό στοιχείο της δημοκρατίας αντικειμενικά, κι όχι μόνο όταν λειτουργεί με ανιδιοτελείς προθέσεις, δεν δικαιούται να επικαλείται το άρθρο 367 ΠΚ κι όταν επιδιώκει ποινικώς επιλήψιμους σκοπούς. Έτσι η παρ. 2 του ίδιου άρθρου κατοχυρώνει την μη εφαρμογή της παρ. 1 αν οι κρίσεις αυτές περιέχουν τα συστατικά στοιχεία του άρθρου 363 ΠΚ περί συκοφαντικής δυσφημήσεως, ή αν από τις

περιστάσεις προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως. Έτσι ο κατεξοχήν δικαιολογημένος χαρακτήρας του «ενδιαφέροντος» του τύπου παύει να υπάρχει, αν αποδειχθεί σκοπός εξυβρίσεως²⁶.

-Ελευθερία Τύπου και Προσωπικότητα

Περιορισμός της ελευθερίας του τύπου προκύπτει και από το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής. Κατ' αρχήν ως βασική αρχή πρέπει να αποδεχτούμε το γεγονός ότι η άσκηση της ελευθερίας του τύπου δεν απαλλάσσει κανέναν από την υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας. Ο ιδιωτικός βίος, ως στοιχείο της προσωπικότητας προσβάλλεται τόσο στο στάδιο της δημοσιογραφικής έρευνας όσο και κατά τη δημοσίευση. Στην έννοια του ιδιωτικού βίου, εμπίπτουν το δικαίωμα της ανωνυμίας και το δικαίωμα της εξωτερικής εικόνας της ζωής.

Προσβολή του ιδιωτικού βίου, υπάρχει με τις επεμβάσεις, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών ή τηλεφωνικών συζητήσεων, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους και γενικότερα οτιδήποτε παραβιάζει τη σφαίρα του ιδιωτικού βίου ενός ατόμου. Σ' αυτήν υπάγεται ο χώρος που αυτοπροσδιορίζει κάθε άτομο και σ' αυτόν ασκεί τις προσωπικές και επαγγελματικές του δραστηριότητες χωρίς παρεμβάσεις τρίτων. Ιδιαίτερως, λαμβάνεται υπόψη η θέση του ενδιαφερόμενου προσώπου στον κοινωνικό περίγυρο. Γενικώς, προσβολή του ιδιωτικού βίου υπάρχει όταν κοινοποιούνται αυστηρώς προσωπικά στοιχεία του θιγόμενου προσώπου, που εμπίπτουν στη σφαίρα του ιδιωτικού του βίου, χωρίς τη συναίνεσή του. Καθώς όμως το κοινό έχει αξίωση ενημερώσεως απαιτείται στάθμιση των δυο εννόμων αγαθών.

Η στάθμιση των δυο αυτών αγαθών επιχειρείται με βάση την αρχή της αναλογικότητας και την εξέταση της αναγκαιότητας του εξεταζόμενου μέτρου αλλά και την αρχή της δημοσιότητας. «Ουδέποτε όμως σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν δημοσιοποιείται πλήρως η ιδιωτική ζωή ούτε καταργείται πλήρως η δημοσιότητα της κοινωνικής ζωής»²⁷. Αυτό γιατί

26. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 615

27. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 618

πάντα υπάρχει ένας απαραβίαστος πυρήνας που προσβάλλεται όταν αποκαλύπτονται πλευρές της προσωπικής ζωής, με τρόπο ή σε βαθμό που θίγουν την αξιοπρέπεια του ατόμου. Όσον αφορά, την αξίωση του κοινού για πληροφόρηση δεν δικαιολογείται αν δεν έχει κανένα σύνδεσμο με το δημόσιο συμφέρον, ούτε με την συμπεριφορά των συγκεκριμένων προσώπων αλλά αποτελεί απλώς απρόκλητη σκανδαλοθηρία.

Προστασία του ιδιωτικού βίου και ταυτόχρονα περιορισμός της ελευθερίας του τύπου θεμελιώνεται καταρχάς στο Σύνταγμα, αλλά και από τις διεθνείς διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Για παράδειγμα στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής σύμβασης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου ορίζεται ότι: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της κατοικίας και των ανταποκρίσεων.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση Δημόσιας Αρχής κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού, παρά μόνον εάν η επέμβαση που προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προστασία της τάξεως και την πρόληψη ποινικών αδικημάτων, την προστασία της τιμής ή της ηθικής καθώς και των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δέκτηκε πως στον ορισμό της ιδιωτικής ζωής υπάγεται κάθε επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα, και πληροφορίες που αφορούν τις πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες του ατόμου και έκρινε πως για την προστασία αυτού είναι αναγκαία η λήψη μέτρων εκ μέρους του κράτους.

Η ιδιωτική ζωή προστατεύεται επίσης από το άρθρο 334 ΠΚ περί διαταράξεως της οικιακής ειρήνης, το άρθρο 366 ΠΚ το οποίο απαγορεύει σε περίπτωση δυσφημήσεως την απόδειξη του δυσφημιστικού γεγονότος όταν αφορά σχέσεις του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου, και από το άρθρο 370 ΠΚ που απαγορεύει την παραβίαση του απορρήτου των επιστολών²⁸.

28. Καράκωστας Ι.Κ., Προσωπικότητα και Τύπος, 2000, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 80

Στο επίπεδο του Αστικού Δικαίου ο ιδιωτικός βίος προστατεύεται με τις διατάξεις των άρθρων 57 και 59 ΑΚ που αναγνωρίζουν το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας.

Στοιχείο της προσωπικότητας που υπόκειται σε προσβολές εκ μέρους του τύπου είναι το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας. Το δικαίωμα αυτό θεμελιώνεται στο άρθρο 57 ΑΚ και αναγνωρίζεται ως αυτοτελές δικαίωμα. Ως δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας θεωρείται η εξουσία του προσώπου να αποφασίζει για την αποτύπωση, διάδοση ή δημόσια έκθεση της εξωτερικής απεικόνισης της μορφής του. Τα πρόσωπα της επικαιρότητας οφείλουν όμως να ανέχονται και τη γελοιογραφική απεικόνιση της μορφής τους, αν αυτή δεν υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο.

Κατ' αρχήν δεν επιτρέπεται η λήψη εικόνας ενός προσώπου, ολικώς ή μερικώς (π.χ. προτομή), πλαστικώς ή γραφικώς (προσωπογραφία, ανδριάντας, φωτογραφία, κινηματογράφηση, προβολή μέσω τηλεόρασεως), η παρουσίαση της φωτογραφίας του σε τρίτους και η αναπαραγωγή ή η διάθεσή της στο κοινό, είτε με έκθεση σε κοινή θέα είτε δια του τύπου. Κατ' εξαίρεση είναι επιτρεπτή η λήψη εικόνας αν υπάρχει συναίνεση του ατόμου, εκτός αν πρόκειται για φωτογραφίες προσώπων που ανήκουν στην σύγχρονη ιστορία ή στην καθημερινή επικαιρότητα όπου δεν χρειάζεται συναίνεση.

Για παράδειγμα είναι θεμιτός ο περιορισμός ορισμένων δικαιωμάτων δημοσίων προσώπων και ειδικότερα όσον αφορά το δικαίωμα της προσωπικότητας και το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας. Οι πολιτικοί για παράδειγμα είναι υποχρεωμένοι να ανέχονται τον τύπο και την τηλεόραση με κάθε τρόπο είτε με φωτογραφίες είτε με την παρουσίαση βίντεο. Το κοινό έχει δικαίωμα να έχει πλήρη και αντικειμενική ενημέρωση και τα ΜΜΕ είναι υποχρεωμένα να παρουσιάζουν τα δημόσια πρόσωπα. Κι εδώ όμως υπάρχουν κάποια όρια. Η σχέση αυτής της δημοσιότητας δε δικαιολογεί αναφορές στην πολύ προσωπική σφαίρα της ιδιωτικής τους ζωής αφού σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας και του απόρρητου του ιδιωτικού βίου.

Επίσης απαγορεύεται η χρησιμοποίηση της εικόνας για διαφημιστικούς σκοπούς, χωρίς τη συναίνεση του

εικονιζόμενου προσώπου, η δυνατότητα λήψεως και δημοσιεύσεως φωτογραφίας θανόντος προσώπου της επικαιρότητας επί της νεκρικής κλίνης, καθώς και η φωτογράφιση και έκθεση φωτογραφίας προσώπων με σωματική μειονεξία, λόγω της περεκκλίσεως τους από τα φυσιολογικά μέτρα.

-Προστασία Δικαιοσύνης

Για την καλύτερη λειτουργία της δικαιοσύνης έχουν θεσπισθεί νομοθετικοί περιορισμοί δημοσιεύσεως στον τύπο. Μερικοί από τους περιορισμούς αυτούς είναι²⁹: (1) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως μετά από εισαγγελική απόφαση, κάθε δημοσιεύσεως σχετικά με την ενεργούμενη ανάκριση ή άλλη πράξη της ποινικής διαδικασίας, καθώς και φωτογραφιών των υπόπτων, των θυμάτων ή άλλων εξεταζόμενων προσώπων³⁰.

(2) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως κατηγορητηρίου βουλεύματος και όποιου εγγράφου αφορά την επί πλημμελήματος ή κακουργήματος διαδικασία πριν την ανάγνωσή του σε δημόσια συνεδρίαση του δικαστηρίου.

(3) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως εφόσον εκκρεμεί ποινική υπόθεση και μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, οποιουδήποτε χαρακτηρισμού του κατηγορουμένου ως ενόχου³¹.

(4) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως έκθεσης για την διάσκεψη του δικαστηρίου ή των ενόρκων ή δικαστικής συνεδριάσεως που διεξήχθηκε κεκλεισμένων των θυρών ή οποιουδήποτε εγγράφου ή αγορεύσεως ή καταθέσεως σε μια τέτοια δίκη (α. 39 παρ. 2 ν. 1092/1938).

(5) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως πληροφοριών ή εικόνων για την κολάσιμη ή μη συμπεριφορά ανηλίκου ή εις βάρος ανηλίκου, οι οποίες μπορούν να βλάψουν την εξέλιξή του.

29. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2005, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 621,622

30. Άρθρο 39 παρ. 3, α.ν. 1092/1938

31. Άρθρο 39 παρ. 1, α.ν. 1092/1938 όπως αντικαταστάθηκε με το α. 27 παρ. 1 ν.δ. 2493/1953

β) Ειδικοί

Ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου προκύπτουν από τις παραγράφους 5 έως 9 του άρθρου 14 του Συντάγματος. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 ενίσχυσε τους περιορισμούς των παραγράφων αυτών και επέκτεινε την εφαρμογή τους πέρα απ' τον τύπο και στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης (τηλεόραση και ραδιόφωνο)³². Ειδικοί περιορισμοί προβλέπονται μόνο από το Σύνταγμα, και προχωρούν πέρα από τους περιορισμούς των γενικών νόμων, αφορούν τον τύπο και δεν ισχύουν για τα έντυπα που είναι συγχρόνως έργα τέχνης ή επιστήμης, γιατί η προστασία της τέχνης και της επιστήμης (άρθρο 16 παρ. 1 του Σ) δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς.

Αρχικά, η σπουδαιότερη ομάδα ειδικών περιορισμών αναφέρεται στην κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη κατάσχεση μετά την κυκλοφορία και κατά παραγγελία του εισαγγελέως, και προβλέπεται στην παρ. 3 του α. 14 του Σ. Ο περιορισμός περιλαμβάνει όλα τα έντυπα και υπόκειται σε χρονικούς, αντικειμενικούς και διαδικαστικούς όρους. Χρονικός όρος είναι ότι η κατάσχεση επιτρέπεται μόνο μετά την κυκλοφορία του εντύπου, το οποίο θεωρείται ότι 'κυκλοφόρησε' από τη στιγμή που έγινε δημόσιο, δηλαδή προσιτό στο κοινό. Οι διαδικαστικοί όροι διασφαλίζουν πλήρη δικαστικό έλεγχο του συνταγματικώς θεμιτού της κατασχέσεως και ταχεία άρση της εκκρεμότητας.

Αντικειμενικοί όροι είναι οι περιστάσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η κατάσχεση του εντύπου και απαριθμούνται στο άρθρο 14 παρ. 3 του Σ. Έτσι επιτρέπεται η κατάσχεση:

α) 'για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας'. Έτσι εξομοιώνονται με τις χριστιανικές και οι άλλες γνωστές θρησκείες στην Ελλάδα, επιτρέποντας την κατάσχεση σε περίπτωση προσβολής τους.

β) 'για προσβολή του προσώπου του προέδρου της Δημοκρατίας'. Η διάταξη αφορά την προσβολή του προσώπου και όχι του αξιώματος, την προσβολή δηλαδή της τιμής του

32. Χρυσογόνος Κ.Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη, 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 290

συγκεκριμένου φορέα του αξιώματος μη συμπεριλαμβανομένων των μελών της οικογένειάς του.

γ) 'για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους'. Κατάσχεση επιτρέπεται μόνο όταν το έντυπο αποκαλύπτει πληροφορίες στρατιωτικής σημασίας και η 'αποκάλυψη' προϋποθέτει πληροφορία που είναι μυστική. Η περίπτωση αυτή είναι ευρύτερη από εκείνη του Σ του 1952, επειδή περιλαμβάνει και πληροφορίες σχετικές με τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, και απαιτεί σκοπό εφαρμογής βίας.

δ) 'για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώς, στις περιπτώσεις που κρίνει ο νόμος'.

Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνο αν προσβάλλεται η δημόσια αιδώς και η προσβολή αυτή είναι προφανής. Την έννοια του 'ασέμνου' ορίζει το άρθρο 30 του νόμου 5060/1931 όπου «άσεμνα είναι τα χειρόγραφα, έντυπα, εικόνες και λοιπά αντικείμενα, οσάκις συμφώνως προς το κοινόν αίσθημα, προσβάλλωσι την αιδώς». Πότε συμβαίνει αυτό ποικίλλει κατά τύπο και χρόνο, καθώς και κατά το πρόσωπο του αποδέκτη και τη φύση του εντύπου.

Με την παρ. 7 του α. 14 του Σ, θεσπίζεται η αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης με ταχεία μάλιστα εκδίκαση των υποθέσεων. Η αναθεωρημένη παρ. 7 παρέχει πλήρη συνταγματική βάση στον κοινό νομοθέτη για τη θέσπιση της ευθύνης αυτής, λαμβανομένων όμως υπόψη των συνταγματικών δικαιωμάτων στην ελευθερία της γνώμης, του τύπου και της πληροφόρησης, στην προστασία της προσωπικότητας, του ιδιωτικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων, καθώς και της αρχής της αναλογικότητας³³.

33. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 1991, σελ. 510 επ., 534-535, Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 1998, σελ. 244 επ.

Ακόμη, με την αναθεωρήμενη παρ. 7 καταργείται ο χαρακτηρισμός των αδικημάτων του τύπου ως αυτόφωρων, και πλέον επαφιέται στην κρίση του νομοθέτη ο χαρακτηρισμός τους ως τέτοιων. Αυτό σημαίνει ότι ανεξάρτητα από το χρόνο τελέσεώς τους, υπόκεινται στους κανόνες συνοπτικής διαδικασίας που διέπουν τα εγκλήματα που διαπιστώθηκαν 'εν τω πράττεσθαι' ή τελέστηκαν πρόσφατα³⁴. Επιπλέον ο νομοθέτης μπορεί να θεσπίσει την εις ολόκληρον αστική ευθύνη του συγγραφέα του εκδότη και του ιδιοκτήτη εφημερίδας ή περιοδικού, και να καθορίσει αθροιστικώς τους ποινικώς υπευθύνους³⁵.

Σχετικές ρυθμίσεις περιέχουν, οι γενικές διατάξεις των άρθρων 57 και 914 επ. ΑΚ, το άρθρο 4 του ν. 2328/1995 για τη ραδιοτηλεόραση, ο ν. 1178/1981 και ο ν. 2243/1994 για τον τύπο. Με τον τελευταίο ενισχύθηκε το πλαίσιο της αστικής ευθύνης τόσο των έντυπων όσο και των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ενημέρωσης με τον καθορισμό ελάχιστου ορίου αποζημίωσης.

Εν συνεχεία, με την παρ. 5 του α. 14 του Σ όπως ισχύει μετά την αναθεώρηση του 2001, καθιερώνεται συνταγματικό δικαίωμα του θιγομένου από ανακριβή, υβριστικά ή δυσφημιστικά δημοσιεύματα ή εκπομπές να απαντήσει, και αντίστοιχη υποχρέωση του μέσου ενημέρωσης (έντυπης ή μη) να φιλοξενήσει την απάντηση ή να επανορθώσει. Στο εδ. γ' προβλέπεται αποτελεσματική σχέση των δικαιωμάτων και υλοποίηση των υποχρεώσεων αυτών, εγκαθιδρύοντας σχετικές διαδικασίες και επαπειλώντας κυρώσεις ικανές να λειτουργήσουν αποτρεπτικά³⁶.

Το σχετικό δικαίωμα αναφέρεται στον καθένα, ημεδαπό ή αλλοδαπό, φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων. Ο σχετικός νόμος 5960/1931 διακρίνει ακόμη αν τα ανακριβή δημοσιεύματα αφορούν δημόσια αρχή ή δημόσιο υπάλληλο ή ιδιώτη. Η αντίστοιχη υποχρέωση αφορά κάθε μέσο

34. Άρθρο 242 παρ. 1 και 2 ΚΠοινΔ

35. Άρθρο 49, 45, 46 του ν. 1092/1938, άρθρο 2 ν.δ. 3848/1958

36. Χρυσογόνος Κ.Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση αναθεωρημένη, 2002, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 290

ενημέρωσης, έντυπο ή ηλεκτρονικό όπως ραδιόφωνο, τηλεόραση, ηλεκτρονικό έντυπο, είτε αυτό λειτουργεί νόμιμα είτε όχι.

Αν το μέσο ενημέρωσης που βαρύνεται με την υποχρέωση επανορθώσεως αρνηθεί να επανορθώσει, διαπράττει ιδιώνυμο ποινικό αδίκημα τιμωρούμενο με χρηματική ποινή. Ο υπεύθυνος του εντύπου (διευθυντής, εκδότης, ιδιοκτήτης) δικαιούται όμως να αρνηθεί την καταχώρηση επανορθώσεως, αν περιέχει εκφράσεις προφανώς δυσφημιστικές ή που αποτελούν άλλη αξιόποινη πράξη ή αν έχει παρέλθει ένας ή τρεις μήνες από τη δημοσίευση. Αν το δημοσίευμα έθιξε την τιμή ή την υπόληψη ενός ατόμου και προξένησε υπαιτίως παράνομη περιουσιακή ζημία ή ηθική βλάβη, ο ιδιοκτήτης του εντύπου υποχρεούται κατά τον νόμο σε πλήρη αποζημίωση ή και σε χρηματική ικανοποίηση³⁷.

Σχετικές με την παρ. 5 ρυθμίσεις περιέχονται στα άρθρα 37-38 του ν. 1092/1938, στο ν. 1178/1981 για τον τύπο, στο α. 3 του ν. 2328/1995 για το νομικό καθεστώς της ιδιωτικής ραδιοτηλεόρασης, στο π.δ. 100/2000 για τη ραδιοτηλεόραση και στο ν. 2243/1994 για την κατάργηση των ειδικών ποινικών διατάξεων περί τύπου.

Βασικός μέτοχος

Ειδικός περιορισμός της ελευθερίας του τύπου εισάγεται και με την παρ. 9 του α. 14 του Σ, που επιδιώκει να εξορκίσει το φαινόμενο της «διαπλοκής» μεταξύ πολιτικής εξουσίας και οικονομικών συμφερόντων, καθιερώνοντας τόσο απαιτήσεις διαφάνειας (εδ. α' και β'), όσο και ποικίλα ασυμβίβαστα (εδ. γ'-ζ')³⁸ και κυρώσεις καθώς και τον καθορισμό τρόπων ελέγχου και εγγυήσεων αποτροπής καταστρατηγήσεων.

Το α' εδάφιο της παρ. 9 αναφέρεται στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, την οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης και περιλαμβάνει όχι

37. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α', 2005, Εκδ.Σάκκουλα, σελ 639

38. Κοντιάδης Ξ., Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και μέσων μαζικής ενημέρωσης, σε: Τσάτσου Δ./Βενιζέλου Ε./Κοντιάδη Ξ. (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα, 2001, σελ. 265 επ.

μόνο τις επιχειρήσεις που έχουν την ιδιοκτησία μέσω ενημέρωσης αλλά και επιχειρήσεις ή φυσικά ή άλλα νομικά πρόσωπα που ασκούν άμεσα ή έμμεσα τον έλεγχο τους, τις διοικούν ή τις διαχειρίζονται. Η υποχρέωση γνωστοποίησης αυτών είναι υποχρεωτική και δεν πρέπει να καταστρατηγείται. Στο β' εδάφιο της παρ. 9 κατοχυρώνεται η αρχή της διαφάνειας που πρέπει να διασφαλίζεται πλήρως, και είναι η ιδιοκτησιακή, η οικονομική, η διαχειριστική διαφάνεια συμπεριλαμβανομένων και της πολιτικής και δημοσιογραφικής της διάστασης. Στο γ' και δ' εδάφιο καθιερώνεται η πολυφωνία στην ενημέρωση, ως θεσμική εγγύηση που είναι απόλυτα συνυφασμένη με το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Συγκεκριμένα με το γ' εδάφιο απαγορεύεται ρητώς η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσω ενημέρωσης της αυτής (οριζόντια συγκέντρωση) ή άλλης (κάθετη συγκέντρωση) μορφής³⁹.

Με το δ' εδάφιο απαγορεύεται ρητώς η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσω ενημέρωσης της αυτής μορφής όπως ραδιοφώνου, τηλεόρασης ή ηλεκτρονικής εφημερίδας. Σ' αυτά δεν περιλαμβάνονται τα ηλεκτρονικά μέσα ψυχαγωγίας ή τα ηλεκτρονικά μέσα αποθήκευσης πληροφοριών. Με τη διάταξη αυτή το Σ εισάγει ευθέως το κριτήριο του ελέγχου που μπορεί να είναι άμεσος ή έμμεσος, κι όχι της ιδιοκτησίας.

Στη συνέχεια, ειδικότερη εγγύηση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στο πεδίο των μέσω ενημέρωσης παρέχει ο κανόνας του εδαφίου ε' της παρ. 9 που θεσπίζει το ασυμβίβαστο ανάμεσα στις ιδιότητες του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου (επί ανωνύμων εταιρειών) ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσω ενημέρωσης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Φροντίδα του αναθεωρητικού νομοθέτη είναι να αποφύγει κάθε ουσιαστική διασταύρωση ή διαπλοκή της ραδιοτηλεοπτικής ή έντυπης επιχειρηματικής δραστηριότητας με εκείνη των επιχειρήσεων δημόσιων έργων ή προμηθειών έτσι ώστε να αποτραπεί η δυνατότητα άσκησης

39. Βενιζέλος Ε., Το Αναθεωρητικό κείμενο, 2002, σελ. 204

πίεσης ή επιρροής δια των μέσων ενημέρωσης προς την πολιτική εξουσία με απώτερο σκοπό την ευνοϊκή ή χαριστική παραχώρηση δημόσιων έργων ή προμηθειών σε ιδιοκτήτες των Μέσων. Η έννοια της επιχείρησης μέσων ενημέρωσης περιλαμβάνει κάθε επιχείρηση που έχει τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο μέσου ενημέρωσης. Την απαγόρευση αυτή υφίστανται σύμφωνα με το εδάφιο στ' και παρένθετα πρόσωπα ιδίως εταιρίες (αλλοδαπές, κοινοτικές ή ημεδαπές κ.ά), είτε φυσικά πρόσωπα, όπως σύζυγοι, συγγενείς ή νομικά ή οικονομικά εξαρτημένα άτομα.

Τέλος, στο εδάφιο ζ' το Σ επιφυλάσσεται υπέρ του κοινού νομοθέτη, να θεσπίσει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις, τον τρόπο ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων. Ακόμη με τη διάταξη αυτή επιτρέπεται από το Σ διαρκής εξειδίκευση, επικαιροποίηση και εφαρμογή των θεσμικών εγγυήσεων που περιβάλλουν τα μέσα ενημέρωσης.

10. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΝΟΜΟΙ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΟΝ ΤΥΠΟ

- ν.5060/1931 «περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών διατάξεων»
- α.ν. της 28/28.5.1935 «περί κυκλοφορίας εφημερίδων»
- α.ν. της 20/20.11.1935 «περί τροποποίησης και κατάργησης διατάξεων του νόμου 5060 περί τύπου κλπ»
- α.ν. 1092/1938 «περί τύπου»
- α.ν. 1093/1938 «περί δημοσιογραφικών οργανώσεων»
- ν.δ. 322/1941 «περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των διατάξεων των περί τύπου και δημοσιογραφικών οργανώσεων νόμου»
- ν.73/1944 «περί ρύθμισης του τρόπου έκδοσης και κυκλοφορίας εφημερίδων»
- α.ν. 199/1945 «περί συμπλήρωσης του α.ν. 1998/1939 περί σημάτων»
- α.ν. 265/1945 «περί μέτρων προστασίας των νομίμως κυκλοφορούντων περιοδικών και ημερήσιων δημοσιευμάτων »
- Ν. 444/1945 «περί ρύθμισης ζητημάτων τινών του τύπου»

- α.ν. 582/1945 «περί του τρόπου χορήγησης χάρτου εις τον τύπο»
- α.ν. 896/1946 «περί οικονομικής κατοχύρωσης της ελευθεροτυπίας και άλλων τινών διατάξεων»
- ν. 1798/1951 «περί σύστασης και οργάνωσης Ενώσεως ιδιοκτητών ημερήσιων εφημερίδων Αθήνας»
- ν.δ.2493/1953 «περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων τινών του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλων τινών διατάξεων »
- ν.δ. 3619/1956 «περί σύστασης και οργάνωσης Ενώσεως ιδιοκτητών ημερήσιων εφημερίδων Αθήνας»
- ν.δ. 3824/1958 «περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων περί τύπου»
- ν.4041/1960 « περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του ν.δ 3619/1956»
- 4286/1963 « περί σύστασης και οργάνωσης Ενώσεως ιδιοκτητών ημερήσιων επαρχιακών Εφημερίδων του νόμου 3505/1956»
- ν.δ. 1004/1971 « περί δημοσιογραφικού επαγγέλματος »
- ν. 10/1975 « περί κατάργησης του ν.δ. 1004/1971 περί δημοσιογραφικού επαγγέλματος »
- ν. 937/1979 « περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων διατάξεων του ν.δ. 2943/1954 »
- ν.1072/1980 « περί προστασίας της ελευθερίας του τύπου »
- ν.1178/1981 « περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων διατάξεων »
- ν. 1446/1986 « τροποποίηση, συμπλήρωση, κατάργηση διατάξεων σχετικών με τον ημερήσιο τύπο και άλλες διατάξεις »
- ν. 1542/1985 «τροποποίηση διατάξεων του ν. 1798/1951 »
- ν.1738/1987 « Σύσταση Συμβουλίου πρόληψης της εγκληματικότητας....»

11. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ (Ενδεικτική)

- ΕφΑθ 4866/1975, ΤοΣ 1976 – Λογοκρισία
- ΑΠ 1096/1980, ΠοινΧρ 1981 – Υπόθεση εντύπου με φωτογραφίες γυμνών γυναικών

- ΕφΑθ 5280/1981, ΝοΒ 1982 – υπόθεση δημοσιευμάτων για μεταβολή του πολιτεύματος
- ΑΠ 298/83, ΕλλΔνη 1983 – εσωτερική ελευθερία δημοσιογράφου
- ΑΠ 546/1983 – υπόθεση άσεων περικοπών βιβλίου
- ΑΠ 1284/1986, ΠοινΧρ ΑΖ' - έννοια τύπου
- ΑΠ 1283/1987, (Τμ Β'), ΝοΒ 1988 – συκοφαντική δυσφήμιση
- ΜονΠρΑθ 97/1986, ΝοΒ 1987 – δωρεάν χορήγηση δώρων από έντυπα
- ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 1989 – υπόθεση παχύσαρκης λουομένης
- ΕφΘεσσ 531/1991 - Κατάσχεση άσεων εντύπων
- ΑΠ 1147/1998, ΝοΒ 1999 – υπόθεση συκοφαντικής δυσφήμισης
- ΜονΠρΑθ, 5208/2000 – Υπόθεση Ανδρουλάκη «Μ'»⁴⁰
- ΕφΔυτΜακ, 44/2001- υπόθεση εβδομαδιαίας εφημερίδας «Ε.»⁴¹
- ΕφΑθ 5593/2001 – υπόθεση « Ν.Μ. »⁴²
- ΑΠ 899/2001, ΕλλΔνη 2002 – χρηματική ικανοποίηση
- ΕφΑθ 6234/2002, ΕλλΔνη 2003 – εξύβριση δια του Τύπου
- ΑΠ 1177/2002 - απαγόρευση λογοκρισίας
- ΜονΠρΛευκάδας 522/2002 – Ελευθεροτυπία, απαγόρευση της κατασχέσεως εντύπων (Υπ. Ακαρνανία)⁴³
- ΠρΑθ 7036/2002 – Προσβολή της προσωπικότητας μέσω τηλεοπτικών εκπομπών.Οικογενειακό απόρρητο

- Παραδείγματα από νομολογία

Απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου Λευκάδας 522/2002 « Υπόθεση Ακαρνανία »

- Διαδικαστικά ζητήματα: Έχει ασκηθεί αίτηση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων για προστασία της προσωπικότητας των αιτούντων λόγω παράνομης προσβολής της από

40,41,42,43. Εκτενής αναφορά των υποθέσεων αυτών παρατίθεται πιο κάτω.

ανακριβή και προσβλητικά της τιμής και της υπολήψεως τους δημοσιεύματα.

- Πραγματικά περιστατικά : Στο 51-52/Αυγούστου-Σεπτεμβρίου 2002 φύλλο της μηνιαίας εφημερίδας της Βόνιτσας Αιτωλοακαρνανίας « Ακαρνανία » συντάκτης, εκδότης και διευθυντής του οποίου είναι ο καθ' ου η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, περιλήφθηκαν δημοσιεύματα ανακριβή και προσβλητικά για την τιμή και την υπόληψη των αιτούντων.

- Νομικά ζητήματα : Ως τρόπος επανορθώσεως της αναγραφής ανακριβών ειδήσεων ορίζεται από τον α.ν. 1092/1938 η καταχώρηση στο έντυπο που περιέβαλε την ανακριβή είδηση, αποκαταστατικών της αλήθειας κειμένων. Σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας με την αναγραφή ανακριβών ειδήσεων σε εφημερίδα, η οποία έχει ήδη κυκλοφορήσει, είναι αδύνατη, εξαιτίας της απαγόρευσης κατάσχεσης αυτής, η προστασία του προσβληθέντος με την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον, αφού αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με την κατάσχεση (η οποία όμως απαγορεύεται) ή με την ταυτόσημη αυτής απαγόρευση κυκλοφορίας της (που επίσης απαγορεύεται). Μόνη δυνατότητα προστασίας βάσει των ΠΚ 361 επ. και των αξιώσεων αποζημιώσεως και ικανοποίησης ηθικής βλάβης.

- Απόφαση: Το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ως μη νόμιμη, διότι ζητείται η κατάσχεση της εφημερίδας, πράγμα το οποίο απαγορεύεται. Επίσης, το αίτημα για μελλοντική παράλειψη προσβολής απορρίπτεται ως αόριστο, διότι δεν έγινε επίκληση επικείμενου κινδύνου επαναλήψεως της προσβολής.

Υπόθεση Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας 44/2001 : Υπόθεση εβδομαδιαίας εφημερίδας « Ε. »

- Διαδικαστικά ζητήματα: Έχει ασκηθεί έφεση κατά πρωτοβάθμιας αποφάσεως που επιδίκασε χρηματική

ικανοποίηση για ηθική βλάβη από εξυβριστικό δημοσίευμα με διαπιστωμένο σκοπό εξύβρισης.

- Πραγματικά περιστατικά : Ο εναγόμενος είναι εκδότης και διευθυντής της εβδομαδιαίας εφημερίδας της Πτολεμαΐδας με την ονομασία «Ε.», ενώ η ενάγουσα είναι δημοσιογράφος. Στο 743^ο φύλλο της εφημερίδας της 20.11.1997 δημοσιεύθηκε στη στήλη « Της εποχής » ένα έμμετρο ποίημα που τιτλοφορείτο « Μια ακόμη Τσιτσιολίνα » και ένα άρθρο με τίτλο « Απρόσκλητη γλοιώδης ψευτοσυνήγορος ». Αποδείχθηκε ότι το πρώτο δημοσίευμα αφορά στην ενάγουσα. Το δεύτερο αναφέρεται ξεκάθαρα στην ενάγουσα την οποία κατονομάζει και αποκαλεί ως « περιπλανώμενη χωρίς ίχνος ευαισθησίας και λογικής της πλάκας, περιπλανώμενη από ραδιόφωνο σε ραδιόφωνο » και άλλα παρόμοια.

Στην 27.11.1997 δημοσιεύθηκε ένα άρθρο του εναγόμενου με τίτλο « Επιστολών συνέχεια », το οποίο αποτελεί συνέχεια των παραπάνω.

- Νομικά ζητήματα : Το δικαστήριο ασχολείται με το δικαίωμα και την προστασία της προσωπικότητας. Επιπλέον κρίνει ότι για την υπαγωγή στην διαδικασία των ΚΠολΔ 681 επ., είναι διάφορη η ιδιότητα του προσώπου που ευθύνεται. Επιπλέον, η ευθύνη του ιδιοκτήτη του εντύπου είναι αντικειμενική προϋποθέτοντας μόνο πταίσμα του συντάκτη του δημοσιεύματος ή αν αυτός είναι άγνωστος, του διευθυντή σύνταξης ή του διευθυντή της εφημερίδας.
- Απόφαση : Οι φράσεις που χρησιμοποίησε ο εναγόμενος ο οποίος γνώριζε τη σημασία τους, είχαν σκοπό να βλάψουν την τιμή και την υπόληψη της ενάγουσας – μιας και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν λέξεις και φράσεις λιγότερο μειωτικές – γεγονός το οποίο συνδυαζόμενο με το σκοπό εξύβρισης, αποκλείει την άρση της παρανομίας λόγω δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του συντάκτη (του υπαγορευόμενου από το καθήκον του τελευταίου ως δημοσιογράφου και την αποστολή του να πληροφορεί το

κοινωνικό σύνολο). Πρόκειται λοιπόν , για αδικοπραξία (ΠΚ 914, 932, 361) που προσέβαλε την προσωπικότητα της εναγούσης και θεμελίωσε δικαίωμα αυτής για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Η αγωγή λοιπόν έγινε δεκτή εν μέρει ως ουσία βάσιμη για το ποσό των 5.000.000 Δρχ. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχτηκε την αγωγή εν μέρει για το μεγαλύτερο ποσό των 6.000.000 Δρχ. οπότε έσφαλε, και έτσι έγινε δεκτός ο λόγος έφεσης του εναγόμενου από το Εφετείο.

**Απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών 5208/2000 (Ασφ.μ.):
Υπόθεση ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ «Μ».**

- Διαδικαστικά ζητήματα: Οι ενάγοντες ζητούν με αιτήσεις τους στο ακροατήριο του δικαστηρίου την προσωρινή απαγόρευση κυκλοφορίας του βιβλίου, την προσωρινή απόσυρση του και την απειλή επιβολής ποινής και προσωπικής κράτησης, ως μέσου αναγκαστικής εκτέλεσης της μελλούσης να εκδοθεί αποφάσεως. Λόγω συνάφειας περιεχομένου και αιτημάτων, οι αιτήσεις συνεκδικάσθηκαν και συγκεκριμένα κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Νόμιμες είναι η πρώτη και η τρίτη, ενώ η δεύτερη απορρίφθηκε ως μη νόμιμη. Και αυτό γιατί «αιτούσα είναι η Ιερά Μονή Εσφιγμένου Αγίου Όρους – Άθω, η οποία είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Τα νομικά πρόσωπα απολαμβάνουν την προστασία της προσωπικότητας, όχι όμως, κατά το άρθρο 62 ΑΚ και στις σχέσεις που προϋποθέτουν ιδιότητα φυσικού προσώπου, όπως στην προκειμένη περίπτωση, κατά την οποία σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στην αίτηση αυτή το υβριστικό και πορνογραφικό περιεχόμενο του ως άνω βιβλίου προσβάλλει την πίστη της αιτούσης Ιεράς Μονής, στο πρόσωπο του Ιδρυτή της Εκκλησίας μας Ιησού Χριστού...η οποία (πίστη) προϋποθέτει ιδιότητα φυσικού προσώπου... ενώ το δίκαιο δεν αναγνωρίζει δικαίωμα του νομικού προσώπου για την άσκηση ατομικών αγωγών των μελών του, στις οποίες νομιμοποιούνται κατ' αρχήν μόνο τα μέλη αυτού ατομικά».

Ένα άλλο ζήτημα τέτοιας φύσης ήταν και η άσκηση πρόσθετης παρέμβασης από το Σωματείο «Ελληνική Ένωση υπέρ των

δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη». Το Ε.ΚΕ.ΒΙ. («ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ», νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου) και το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία «Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών». Απαραίτητη προϋπόθεση άσκησης της είναι η ύπαρξη ειδικού έννομου συμφέροντος του παρεμβαίνοντος τρίτου. Τέτοιο υπάρχει όταν με την πρόσθετη παρέμβαση μπορεί να «προστατευθεί δικαίωμα του προσθέτως παρεμβαίνοντος ή να αποτραπεί η σε βάρος του δημιουργία νομικής υποχρεώσεως και αν ακόμη το προστατευθέν δικαίωμα ή η αποφευκτέα νομική υποχρέωση δεν έχουν περιουσιακό χαρακτήρα, πρέπει όμως αυτά να απειλούνται από τη δεσμευτικότητα ή την εκτελεστικότητα της αποφάσεως που θα εκδοθεί, ή από την προσβολή τούτων από τις αντανεκλαστικές συνέπειές της».

- Πραγματικά περιστατικά: Ο καθ' ου συγγραφέας ονόματι Μίμης Ανδρουλάκης συνέγραψε βιβλίο το οποίο τιτλοφορείται ως «Μ^v Γυναικείο αντιμυθιστόρημα», το οποίο εξέδωσε και έθεσε σε κυκλοφορία σε όλη τη χώρα τον Οκτώβριο του 1999 η ανώνυμη εταιρία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ Α.Ε.». Το βιβλίο περιλαμβάνει φανταστικά πρόσωπα γυναικών της σημερινής εποχής, μία από τις οποίες είναι η Μαρία η Μαγδαληνή, οι οποίες επικοινωνούν μέσω του διαδικτύου. Στο βιβλίο παρουσιάζονται οι μισογυνικές αντιλήψεις εδώ και χιλιάδες χρόνια, οι οποίες ακολουθήθηκαν από μεγάλες προσωπικότητες. Ο μόνος και πρώτος φίλος των γυναικών όλα αυτά τα χρόνια ήταν ο Ιησούς Χριστός.

- Νομικά ζητήματα – Απόφαση: Σύμφωνα με την Σ16 παρ. 1 εδ. 1 «η τέχνη είναι ελεύθερη, η δε ανάπτυξη και προαγωγή της αποτελεί υποχρέωση του κράτους». Ως τέχνη νοούμε κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας. Στην ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνονται η ελευθερία δημιουργίας, κυκλοφορίας έργων τέχνης και πρόσβασης του κοινού στα έργα τέχνης. Φορείς της εν λόγω ελευθερίας είναι φυσικά πρόσωπα και δη τόσο οι καλλιτεχνικοί δημιουργοί όσο και το κοινό τους. Το ίδιο το άρθρο 16 του Συντάγματος δε θέτει κάποιο περιορισμό της ελευθερίας της τέχνης. Άρα,

ισχύουν οι γενικοί περιορισμοί δηλαδή οι γενικοί νόμοι. Επομένως, τα έντυπα που περιέχουν κυρίως έργα τέχνης εξαιρούνται από την κατάσχεση και μετά την κυκλοφορία τους, στην οποία υπόκεινται τα έντυπα στις περιοριστικές περιπτώσεις της Σ14 παρ. 3, μεταξύ των οποίων προβλέπεται η προσβολή της Χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας καθώς και τα άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν τη δημόσια αιδώ.

Το δικαστήριο έκρινε ότι το βιβλίο «M^v» είναι λογοτεχνικό, σκοπός και κίνητρο του συγγραφέα υπήρξε η καλλιτεχνική δημιουργία ενώ το ίδιο το βιβλίο κινείται στο χώρο του παραδόξου και της ονειροφαντασίας, με αποτέλεσμα να κατατάσσεται ως έργο της αντιμυθιστορίας και μετα-λογοτεχνίας ώστε να θεωρείται έργο τέχνης, κατά την Σ16. Έτσι, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, δεν επιτρέπεται η κατάσχεση του βιβλίου μετά την κυκλοφορία του ούτε κατ' εξαίρεση. Εξάλλου οι σχετικές περικοπές που προκάλεσαν τους ενάγοντες να προσφύγουν στο δικαστήριο, εφόσον συνδυαστούν με το σκοπό του συγγραφέως και δεν ληφθούν υπ' όψη μόνον αυτοτελώς, δεν αποκαλύπτουν κακοβουλία του συγγραφέα ούτε και πρόθεση του να θίξει την Ορθόδοξη Εκκλησία ή να προκαλέσει τη δημόσια αιδώ.

Στο δικαίωμα της προσωπικότητας (ΑΚ 57) περιλαμβάνεται και η θρησκευτική και συναισθηματική ελευθερία. Προσβολή όμως αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπήρξε διότι πρόκειται για μυθοπλασία, για ένα περιεχόμενο εδραζόμενο στο χώρο της φαντασίας όπου οι όποιες εκφράσεις δεν πρέπει να λαμβάνονται «τοις μετρητοίς».

Το δικαίωμα προσωπικότητας των αιτούντων συγκρούεται με το δικαίωμα του συγγραφέα προς ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση και ελεύθερη έκφραση των στοχασμών του.

Το πρώτο, εφόσον δε συνοδεύεται και από προσβολή της αξίας του ανθρώπου κάμπτεται, υποχωρεί έναντι των άλλων δύο ελευθεριών. Εξάλλου η σύγκρουση υφίσταται και προς το δικαίωμα του κοινού στην ελεύθερη ανάγνωση του βιβλίου.

Επιπλέον, δεν πιθανολογήθηκαν γεγονότα συνιστώντα επείγουσα περίπτωση που να δικαιολογεί ασφαλιστικά μέτρα,

μιας και το βιβλίο έχει κάνει 28 εκδόσεις με συνέπεια τώρα να βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία. Έτσι, το δικαστήριο απέρριψε τις παραπάνω αιτήσεις ως αβάσιμες.

Απόφαση Εφετείου Αθηνών 5593/2001: Υπόθεση «N.M.»

- Διαδικαστικά ζητήματα: Πρόκειται για έφεση η οποία ασκείται για εξαφάνιση της πρωτοβάθμιας απόφασης.

- Πραγματικά περιστατικά: Στα δημοσιεύματα του εβδομαδιαίου περιοδικού υπό τον διακριτικό τίτλο «X. ...», που εκδίδεται στην Αθήνα και κυκλοφορεί σε όλη την επικράτεια, ιδιοκτησίας της πρώτης εναγόμενης και ήδη εκκαλούσας εταιρίας, με εκδότη και διευθύντρια σύνταξης την τρίτη των εναγομένων και σύμβουλο έκδοσης τον τέταρτο των αρχικά εναγομένων, ο οποίος δεν περιέχεται στο δικόγραφο της έφεσης, περιέχονται λεζάντες φωτογραφιών και κείμενα, το περιεχόμενο ορισμένων εκ των οποίων είναι σαφώς καταφρονητικό και ονειδιστικό για το πρόσωπο του ενάγοντος ως ατόμου, δημοσιογράφου και ανθρώπου των τηλεοπτικών μέσων και υπερβαίνει κάθε όριο αυστηρής κριτικής και δυσμενών κρίσεων και χαρακτηρισμών. Ειδικότερα, σε φωτογραφία του τεύχους της 20^{ης} Ιανουαρίου 1998, όπου εικονίζεται ο ενάγων με τις Ν.Δ. και Ι.Δ., στη λεζάντα για τον τελευταίο μεταξύ των άλλων περί αποτυχίας του στην Αμερική, που αποτελεί επιτρεπτή αξιολογική κρίση, προστίθεται ότι «... ανακαλύψαμε τα βίτσια του. Μετά την προέξοχη μας Ευρώπη (πήδηξε) στη φετινή». Σε ενυπόγραφο άρθρο του τέταρτου των εναγομένων Δ.Π. της 15^{ης} Απριλίου 1997 υπό τον τίτλο «Φτύνουν εκεί που έγλειφα», αναγράφεται «Αναφέρομαι βέβαια στον κ. Ν.Μ., ο οποίος από εμπνευστής, αρχιτέκτονας και καθοδηγητής των στημένων διανομών τίτλων ομορφιάς, όταν αυτός είχε την ευθύνη της διοργάνωσης των καλλιστείων, εμφανίζεται σήμερα έξοχος υποκριτικός αυτών. Φτάνοντας

μάλιστα να διερωτάται δημόσια «για ποιο θεσμό μιλάμε;». Για το θεσμό που διαμορφώσατε εσείς κύριε Ν.Μ. με τις στημένες επιλογές σας. Ξεχνάτε ότι η παρέμβαση του κ. Μ.Κ., για την αποτροπή της εκλογής αυτής της κοπέλας που είχατε προεπιλέξει, αποτέλεσε και την αιτία της παραίτησής σας από τον ΑΝΤ1;». Επίσης, σε ανυπόγραφο δημοσίευμα του τεύχους της 14^{ης} Ιανουαρίου 1997 αναγράφεται κατά τρόπο υποτιμητικό και χλευαστικό για τον ενάγοντα, «Α ΝΑ μην ξεχάσω. Ελπίζω το γραφείο εθιμοτυπίας της προεδρίας να καλέσει στη δεξίωση του Προέδρου Κωστή προς τιμή των δικαστικών και την πρόεδρο του «Ερωτοδικείου». Εδώ κάλεσε το Ν.Μ. προς τιμή των δημοσιογράφων...». Επίσης, σε άλλο δημοσίευμα της 7^{ης} Ιανουαρίου, αναγράφεται κατά τρόπο επίσης περιφρονητικό για τον ενάγοντα «Μεγάλη παράλειψη του Γραφείου τύπου της προεδρίας θεωρώ επίσης το γεγονός ότι έχει δεκαπέντε ημέρες να καλέσει στο προεδρικό μέγαρο το Ν.Μ. και ειλικρινά φίλτατοι απορώ και εξανίσταμαι. Πώς μπορεί να πάει μπροστά αυτός ο τόπος, εάν ο Κωστής δεν ανταλλάξει απόψεις με τον Ν.; Θα μου πείτε βέβαια τι να κάνει ο φουκαράς ο πρόεδρος; Αφού δεν τον παίζουν Σημίτης και οι υπουργοί του, αναγκάζεται να καταφεύγει στο Ν.Μ. Διότι όλο με τον Έβερτ μπορεί να τεμπελιάζει κιόλας... Πάντως παραμένω με την απορία και περιμένω απάντηση, αν και γνωρίζω ότι δεν μπορώ να την πάρω. Ο Ν.Μ. υπό ποίαν ιδιότητα εκλήθη στο προεδρικό μέγαρο στη δεξίωση προς τιμήν των δημοσιογράφων; Εκτός εάν με το νέο πρωτόκολλο των εκσυγχρονιστών θεωρούνται δημοσιογράφοι και οι ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων». Η τελευταία αυτή φράση, ότι δηλαδή ο ενάγων φέρεται ως ιδιοκτήτης νυχτερινών κέντρων, κρίθηκε με την εκκαλούμενη απόφαση ότι, ανεξάρτητα από την αναλήθεια ή όχι, δεν κρίνεται ικανή να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του ενάγοντος.

- Νομικά ζητήματα: Α) Για την εκδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης προϋπόθεση είναι να υπάρχει σημαντική προσβολή του θιγόμενου και πταίσμα του προσβάλλοντος.

Β) Ο ν. 1178/1981 καθιερώνει αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη του εντύπου σε πλήρη αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία και σε χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη. Φυσικά, θα πρέπει να συντρέχει υπαιτιότητα του συντάκτη του επιλήψιμου δημοσιεύματος ή, αν αυτός είναι άγνωστος, του εκδότη ή του διευθυντή σύνταξης του εντύπου, οι οποίοι εξακολουθούν και τότε να ευθύνονται βάσει των γενικών διατάξεων του ΑΚ και την ΠΚ 361 επ. Ο ίδιος (παραπάνω) νόμος καθορίζει ελάχιστο όριο χρηματικής ικανοποίησης 10.000.000 Δρχ. για τις ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών και Θεσσαλονίκης και για τα περιοδικά που κυκλοφορούν μέσω των πρακτορείων εφημερίδων, κάτι το οποίο πρέπει να αποδεικνύεται από τον ενάγοντα.

Γ) Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει και το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και της ελεύθερης δημοσιογραφίας. Σε κάθε περίπτωση απαγορεύεται η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση δεν προστατεύεται αν το δημοσίευμα είναι αναληθές.

Τέλος η δημοσιοποίηση γεγονότος του ιδιωτικού βίου προσώπου απαγορεύεται χωρίς τη συγκατάθεση του ιδίου, ακόμη κι αν πρόκειται για πρόσωπο που βρίσκεται στο επίκεντρο της δημοσιότητας.

- Απόφαση: Το δικαστήριο έκρινε ότι από τα τελευταία δημοσιεύματα δεν αποδεικνύεται σκοπός εξύβρισης με αποτέλεσμα να αίρεται ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων στα πλαίσια της 367 ΠΚ και να μη δικαιολογείται η καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης. Γι' αυτό το λόγο έκρινε ότι έπρεπε να αντικατασταθεί η αιτιολογία της εκκαλουμένης απόφασης.

Από τα πρώτα όμως δημοσιεύματα (20 Ιουνίου 1998, 15 Απριλίου 1997, 14 Ιανουαρίου 1997, 7 Ιανουαρίου 1997, 18 Μαρτίου 1997) προκύπτει ο σκοπός προσβολής της προσωπικότητας του ενάγοντος. Ο ενάγων δικαιούνταν να λάβει χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από τους εναγομένους (πρώτο και τρίτο), η ευθύνη των οποίων είναι εις ολόκληρον. Η χρηματική αυτή ικανοποίηση ενόψει του είδους

και της βαρύτητας της προσβολής, της έκτασης της βλάβης της τιμής του ενάγοντος, του πταίσματος της τρίτης εναγομένης και της οικονομικής κατάστασης, ανέρχεται στα 10.000.000 Δρχ.

12. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εν λόγω εργασία έχει ως βασικό θέμα την ελευθερία του τύπου. Ο τύπος αποτελεί τη βάση και το θεμέλιο της δημοκρατίας και ταυτόχρονα θεμελιώδες δικαίωμα για τον άνθρωπο, αφού μ' αυτόν μπορεί να εξωτερικεύσει τις γνώμες του, να καταγγείλει, να συμμετάσχει στα κοινά κ.ά. Η ελευθερία του Τύπου, ως συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα (άρθρο 14 Σ), περιλαμβάνει πολλές ειδικότερες εκφάνσεις όπως είναι η ελευθερία έκδοσης, σύνταξης, κυκλοφορίας κ.ά.

Εν συνεχεία εξετάζονται οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου οι οποίοι απαγορεύονται, εκτός των περιπτώσεων που απαριθμούνται κατά βάση στο Σύνταγμα, όπως είναι η κατάσχεση, ή όταν αυτή προσβάλλει τον ιδιωτικό βίο ή την προσωπικότητα του ανθρώπου, με την ανεξέλεγκτη δημοσιοποίηση. Όταν υπάρχει προσβολή των αγαθών αυτών ο θιγόμενος έχει δικαίωμα απάντησης και επανόρθωσης από τον τύπο καθώς και σειρά άλλων μέσων άμυνας. Πάντοτε όμως απαιτείται στάθμιση των συμφερόντων που καλύπτει το άρθρο 14 του Συντάγματος και των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ενδεικτική αναφορά γίνεται σε κάποιες νομολογιακές αποφάσεις σχετικές με τον τύπο και στους κυριότερους νόμους που διέπουν τον τύπο και έχουν εκδοθεί κατά τις χρονολογίες 1931-1987.

13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βενιζέλος Ε., Το Αναθεωρητικό κεκτημένο, Το Συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, 2002, Εκδ. Σάκκουλα
- Γεωργακόπουλος Κ., Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, 2001, Εκδ. Σάκκουλα
- Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α΄, 2^η έκδοση αναθεωρημένη, 2005, Εκδ. Σάκκουλα
- Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α΄, 1991, Εκδ. Σάκκουλα
- Δαγτόγλου Π.Δ., Τύπος και Σύνταγμα, 1989
- Δημητρόπουλος Α.Γ., Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, 2004
- Δημητρόπουλος Α.Γ., Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα, 1980
- Δημητρόπουλος Α.Γ., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου. Τόμος Γ΄, Θ΄ έκδοση, Αθήνα 2001
- Καρακώστας Ι.Κ., Προσωπικότητα και Τύπος, 2000, Εκδ. Σάκκουλα
- Καρακώστας Ι.Κ., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, Εκδ. Σάκκουλα
- Κοντιάδης Ι.Ξ., Ο Νέος Συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την Αναθεώρηση του 2001
- Κοντιάδης Ι.Ξ., Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
- Παραράς Ι.Π., Σύνταγμα και Ε.Σ.Δ.Α μετά την αναθεώρηση του 2001, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, Εκδ. Σάκκουλα
- Παραράς Ι.Π., Σύνταγμα 1975, Corpus I, άρθρα 1-50, Αθήνα-Κομοτηνή 1982, Εκδ. Σάκκουλα
- Σαρίπολος Ν.Ν., Συνταγματικά Δικαιώματα, Γ΄ Έκδοση, 1923
- Σαρμάς Ι., «Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», 1998
- Σκουρής Β.- Ιωάννου Κ., Η ελευθερία της διαφήμισης. Θεσσαλονίκη 1996, Εκδ. Σάκκουλα
- Σταθάτος Ν., Το δίκαιον του Τύπου, 1966
- Τσάτσος Δ.- Βενιζέλος Ε.- Κοντιάδης Ξ., Το Νέο Σύνταγμα, 2001
- Χρυσογόνος Κ.Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η έκδοση αναθεωρημένη, 2002, Εκδ. Σάκκουλα
- Φίλιας Β., Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, 1966